

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Viktorie Voznicová

Komparace koabitací v poloprezidentských režimech Francie a Rumunska

Comparison of cohabitation in the semi-presidential regimes of France and Romania

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Komparace kohabitací v poloprezidentských režimech Francie a Rumunska jsem vypracovala samostatně a užila jen zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci, 27. 4. 2022

.....

Viktorie Voznicová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu doc. PhDr. Tomáši Lebedovi Ph.D. za trpělivost, ochotu a cenné rady, jež mi při vypracování práce poskytl.

Obsah

Úvod	5
1. Vymezení pojmu semiprezidencialismus	8
1. 1. Semiprezidencialismus dle Maurice Duvergera	8
1. 2. Semiprezidencialismus dle Giovanni Sartoriho	9
1. 3. Semiprezidencialismus dle Roberta Elgieho	10
1. 4. Semiprezidencialismus dle Michala Kubáta & Miloše Brunclíka	10
2. Vymezení pojmu kohabitace	12
3. Metodologie bakalářské práce	13
4. Popis proběhlých kohabitací ve Francii a Rumunsku	15
4. 1. Francouzské kohabitace	15
4. 1. 1. Kohabitace François Mitterranda a Jacques Chiraca 1986–1988	15
4. 1. 2. Kohabitace François Mitterranda a Édouarda Balladura 1993–1995	16
4. 1. 3. Kohabitace Jacques Chiraca a Lionela Jospina 1997–2002	17
4. 2. Rumunské kohabitace	18
4. 2. 1. Kohabitace prezidenta Traiana Băsescu	19
4. 2. 2. Kohabitace prezidenta Klause Iohannise	20
5. Ústavní znění pravomocí prezidenta a premiéra v ústavách Francie a Rumunska	22
5. 1. Vymezení prezidentských a premiérských pravomocí ve francouzské ústavě	22
5. 2. Vymezení prezidentských a premiérských pravomocí v rumunské ústavě	24
6. Parametry pro komparaci	28
6. 1. Rozdílná délka funkčních období prezidenta a dolní parlamentní komory	28
6. 2. Možnost splnitelnosti ústavy v otázce rozpouštění dolní parlamentní komory	30
6. 3. Znovuzvolení kohabitačních prezidentů	32
Závěr	36
Seznam literatury	39
Seznam použitých zkratk	46
Abstrakt	47
Abstract	48

Úvod

„Prezidenti občas dominují premiérům. Premiéři občas dominují prezidentům.

V některých případech nedominuje ani jeden“ (Elgie, 1999, str. 14).

Tato bakalářská práce se zabývá komparací kohabitací v poloprezidentských režimech Francie a Rumunska. Je zřejmé, že zvolené komparované státy prošly rozdílným historickým vývojem, z čehož plyne i rozdílná historie demokratického vládnutí. Francie, zástupkyně západní demokracie, se po mnoha stoletích pyšní demokratickým statutem s výjimkou Vichystické Francie¹. Rumunsko, nyní sice demokratické, avšak po dlouhá desetiletí pouze jeden z mnoha satelitních států Sovětského Svazu. V historickém vývoji se tedy státy razantně liší, ale v dnešní moderní době dokážeme najít aspekty, jež tyto dvě republiky spojují. Konkrétně hovořím o státním zřízení. Oba státy můžeme dle definic označit za republiky poloprezidentské a s tím se pojící období kohabitací neboli soužití prezidenta a premiéra, přičemž jsou oba aktéři z opačné strany politického spektra, myšleno z levice a pravice. Pozornosti také neunikne podobnost ústav dvou zvolených států. Rumunská demokratická ústava, deklarována roku 1991 po pádu komunismu, si vzala inspiraci z francouzské ústavy pro pátou francouzskou republiku deklarovanou roku 1958.

Z pohledu časového vymezení se orientuji rozmezím roků, ve kterých probíhaly kohabitace. Z toho plyne, že se v každém státě jedná o rozdílné časové období. Ve Francii časové vymezení začíná rokem 1986, tedy první kohabitací, jež proběhla mezi prezidentem Françoisem Mitterrandem a premiérem Jacquesem Chiracem a končí rokem 2002 s poslední proběhlou francouzskou kohabitací mezi prezidentem Jacquesem Chiracem a premiérem Lionelem Jospinem. V případě Rumunska počíná časové vymezení taktéž první řádnou kohabitací roku 2007 mezi prezidentem Traianem Băsescu a premiérem Călinem Popescu Tăriceanu. Následovala delší kohabitační odmlka, na kterou navázal dlouhý řetězec kohabitací, jenž započal rokem 2012 a skončil rokem 2019, pouze s výjimkou roku 2016.

Co se týče strukturálního rozdělení této bakalářské práce, je koncipována do první části teoretické, druhé části metodologické a třetí části analytické. První teoretická část skýtá dvě kapitoly. Kapitola první se věnuje konceptualizaci jevu semiprezidencialismus a nahlíží na něj očima mnoha akademiků, jako je například otec samotného pojmu Maurice Duvergere, jenž se zasloužil o začlenění tohoto pojmu do akademické sféry či vlivní politologové Giovanni Sartori

¹ Období Vichystické Francie bylo pro Francouze temným obdobím, jež trvalo od roku 1940-1944. Francie byla v obležení nacistického Německa, až do osvobození Paříže roku 1944 (Boissoneault, 2017).

a Robert Elgie. Nezůstává opomenuta ani dvojice českých akademiků Michal Kubát & Miloš Brunclík, jež definičně přispěli, k již zmíněnému pojmu. Tématem práce však není detailní popis pojmu semiprezidencialismus, proto zde nejsou popsány zdaleka všechny existující definice, ale pouze ty, jež akademická sféra vyhodnocuje za nejvlivnější a nejcitovanější. Kapitola dvě pojímá konceptualizaci druhého jevu a to kohabitace. Při konceptualizaci tohoto pojmu nepanují rozpory o „správnou, špatnou, lepší, horší“ definici, proto je bezpředmětné věnovat zmíněnému pojmu toliko definičního prostoru jako semiprezidencialismu.

V části druhé metodologické je popsán výzkumný design, jenž je následně uplatněn v části analytické. Zvolenou metodou této bakalářské práce je komparativní případová studie, jež se řadí mezi metodologie tzv. vysvětlujícího výzkumu. Zmíněná metoda obecně zkoumá dva či více případů, mezi nimiž se následně provádí srovnávací analýza (Karlas, 2019). V této práci se jedná o dva případy Francie a Rumunska. Bakalářská práce se pokusí odpovědět na výzkumnou otázku, která zní:

VO: „Mohou býti proběhlé kohabitace podobné, pokud se vyvíjely se v odlišném prostředí páté francouzské republiky a rumunské republiky?“

Analytická část se ve čtvrté kapitole věnuje popisu jednotlivých francouzských a rumunských kohabitací. U francouzských kohabitací je každé ze tří proběhnutých kohabitací zvlášť, věnována samostatná podkapitola v závislosti na kohabituující exekutivě, přičemž není opomenuta časová kontinuita. Rumunské kohabitace nejsou koncipovány do podkapitol po jednotlivých kohabitacích, jelikož by tato konkrétní část působila poněkud repetitivně, a to z prostého početního důvodu. Rumunsko bylo kohabitacemi poznamenáno celkem šestkrát, avšak prezidentští aktéři figurovali pouze dva. A proto jsem se rozhodla pro rozdělení do dvou podkapitol dle kohabituujících prezidentů. U francouzských i rumunských kohabitací uvádím prezidenty s určitou politickou stranou. Jsem si vědoma faktu, že prezident nemůže být v době vykonávání funkce straníkem. Uvedení politické strany slouží pouze k přehlednějšímu zorientování se ve vzájemných politických vztazích. Kapitola pátá se zaměřuje na ústavní znění pravomocí prezidenta a premiéra s vládou ve Francii a Rumunsku a již v této části probíhá komparace se situacemi z praxe. V kapitole šesté stanovím konkrétní komparační parametry, jež pomohou vytyčit směr komparační analýzy. A každý parametr je doplněn o konkretizující hypotézy. Hypotézy jsou zvoleny následovně:

H1: Rozdílná délka funkčního období prezidenta a dolní parlamentní komory zvyšuje pravděpodobnost kohabitací.

H2: Síla prezidenta vůči zákonodárné moci reálně záleží nejen na ústavní možnosti, ale i na splnitelnosti okolností pro rozpuštění dolní parlamentní komory.

H3: Konaly-li se po kohabitačním období prezidentské volby, ve kterých proti sobě stanuly hlavy exekutivy z období kohabitačního, vyhrávali prezidenti, ne premiéři.

Práce se zaměřuje na roli délek funkčních období prezidenta a dolní parlamentní komory, na kohabitace vzhledem k jejich délce, dále jakou reálnou sílu dávají prezidentům a premiérům Francie a Rumunska ústavy a také na možnost znovuzvolení kohabitačních aktérů. Cílem práce je zkoumat podobnosti a odlišnosti již proběhlých kohabitací ve Francii a Rumunsku.

Ve své bakalářské práci vycházím ve valné většině z anglických akademických textů či knih. Nutno podotknout, že neznalost především rumunského jazyka a francouzského jazyka, hrála ve vyhledávání zdrojů negativní roli. Byl problém dohledat zdroje, zaměřující se na konkrétní období francouzské a rumunské politiky v anglickém jazyce. V konceptualizační neboli první části část kladu důraz na publikaci Giovanni Sartoriho Ústavní inženýrství, v níž popisuje svou definici semiprezidencialismu a definici M. Duvergera. Příkládá i kritiku na duvergerovskou konceptualizaci semiprezidencialismu. Přínosem byla publikace *The Politics of Semipresidentialism* od významného politologa Roberta Elgieho, která nejenže přináší Elgieho náhled na poloprezidentské systémy z definičního aspektu, ale také nabízí popis jednotlivých států, jež jsou identifikovány jako semiprezidencialismy, nevyjímaje republiku Francie a Rumunska. U popisu jednotlivých francouzských kohabitací byl nejpřínosnější odborný článek s názvem *Cohabitations: The Parliamentary Aspect of the French Semi-Presidential System* od polské akademičky Malgorzaty Madej, jelikož obsahoval všechny proběhnuvší kohabitace z různých úhlů pohledu včetně volebních výsledků, složení parlamentu a vzájemných vztahů. Co se týče popisu kohabitací v Rumunsku, byl problém najít akademické články, jež se věnují konkrétním kohabitacím. Valná většina článků se zaměřuje na proběhlé ústavní krize a kohabitace zůstávají opomenuty. Za nejpřínosnější zdroj hodnotím *The failure of cohabitation: Explaining the 2007 and 2012 institutional crises in Romania* od dvojice autorů Sergiu Gherghina & Sergiu Miscoiu.

1. Vymezení pojmu semiprezidencialismus

Prvenství slovního spojení „poloprezidentský režim“ sahá do 50. let minulého století, konkrétně do roku 1959 a náleží novináři a zakladateli francouzského časopisu *Le Monde*, Hubertu Beuve-Mérymu (Elgie, 1999). Autor se poměrně kriticky vyjadřoval k režimu páté francouzské republiky, v jejímž čele stál nově zvolený prezident Charles de Gaulle² (Pasquino, 2005). Pojem byl však stále nedefinován a význam zůstával vágní. O akademický význam a konceptualizaci poloprezidentského režimu se zasloužil francouzský politolog Maurice Duvergere v roce 1970. V následujících letech se pojem stále více a více užíval a na konci 90. let si našel čestné místo, mezi již tradičním rozdělením režimů na prezidentský a parlamentní (Elgie, 1999).

Jak můžeme poloprezidentský režim definovat? Nutno podotknout, že neexistuje jednotná definice tohoto poněkud mladého pojmu. Někteří autoři dokonce odmítli uzнат existenci samotného semiprezidencialismu a o režimech, jež jsou popisovány jako poloprezidentské, například výše zmíněná Francie páté republiky, tvrdí že se jednalo pouze o variantu prezidencialismu či parlamentarismu (Kubát, 2014). Většina akademiků se však dokázala shodnout, že poloprezidentský režim vládnutí může být definován jako situace, v níž občané přímo zvolí prezidenta na fixní volební období a prezident koexistuje po boku premiéra a kabinetu, jež závisí na parlamentu (Elgie, 1999). Dále si můžeme státý mající semiprezidencialismus za vlastní představit jako ekvilibrium³ mezi třemi institucemi: prezidentem, kabinetem (jež je veden premiérem) a parlamentem. Z praxe již víme, že jsou poloprezidentské režimy náchylné na neshody mezi držiteli duální exekutivy, mezi prezidentem a premiérem, a tyto neshody narušují již zmíněné ekvilibrium (Gherghina & Miscoui, 2013). Situacím z praxe a konkrétním neshodám se budu věnovat v dalších kapitolách.

1. 1. Semiprezidencialismus dle Maurice Duvergera

Maurice Duvergere se tedy zasloužil o konceptualizaci pojmu „poloprezidentský režim“ a plnohodnotnou definici akademickému světu nabídl ve svém článku *A new political system model: Semi-presidential government* v roce 1980. Dle M. Duvergera musí „poloprezidentský režim“ splňovat následující tři kritéria:

1. prezident je zvolen ve všeobecných volbách;
2. prezident disponuje značnými pravomocemi;

² Charles de Gaulle stál v čele francouzské republiky od roku 1959 do roku 1969 (History.com Editors, 2010).

³ Pojem ekvilibrium značí vyváženost či rovnováhu.

3. v daném státu taktéž vykonává exekutivní moc premiér a kabinet, jejichž legitimita závisí na parlamentu (Pasquino, 2005).

Dle M. Duvergerova výkladu se poloprezidentský režim neklasifikuje jako forma „z půle prezidentská a z druhé půle parlamentní“, nýbrž jako forma alternující mezi prezidentskou a parlamentní fází. Prezidentská fáze trvá tak dlouho, dokud je prezident a parlamentní většina ze stejné strany či koalice. Parlamentní fáze vystřídá prezidentskou za předpokladu, že je prezident s parlamentní většinou v opozici a nastává období kohabitace (Duverger, Lijphart, Pasquino, 2006). M. Duvergere viděl význam poloprezidentských režimů vládnutí ve vysvětlení, proč se relativně podobné ústavy v různých státech vykládají různými způsoby (Elgie, 1999). V další části své práce se ústavním vymezením pravomocí zaobírám podrobněji.

1. 2. Semiprezidencialismus dle Giovanni Sartoriho

M. Duvergerovu definici dále rozvíjel italský politolog Giovanni Sartori, podle něhož je příslušný prezident zvolen přímo či nepřímo všelidovou volbou na dané funkční období, svou exekutivní moc sdílí s premiérem, čímž vzniká „duální autorita“, jež je podmíněna třemi faktory (Sartori, 2001):

1. prezident je na parlamentu nezávislý, avšak nemůže vládnout sám čili vládně prostřednictvím vlády;
2. premiér a jeho kabinet jsou naopak nezávislí na prezidentovi a závislí na parlamentu, z čehož vyplývá potřeba podpory parlamentní většiny;
3. obě vládní složky, prezident i vláda, jsou vůči sobě autonomní. Moc je různě vyvažována a mezi těmito složkami přesouvána (Kubát, 2014).

Ze zmíněných faktorů vychází, že poloprezidencialismy fungují na bázi sdílené moci. „Prezident musí sdílet moc s ministerským předsedou a ministerský předseda musí zase mít nepřetržitou podporu parlamentu“ (Sartori, 2001, str. 128). Sám G. Sartori tento systém nazývá systémem dvouhlavým a tyto hlavy, prezident a premiér, si nejsou rovné a ve své nerovnosti dokonce oscilují. Tato oscilace je podmíněna faktem, jež sestává z toho, který z držitelů exekutivy za sebou má oproti druhému většinu (Sartori, 2001).

Jak jsem již zmínila výše, G. Sartori M. Duvergerovu definici rozvíjel, ale měl k ní své výhrady. Ohrazoval se konkrétně k části řešící „alterující fáze mezi prezidentskou a parlamentní formou“. Argumentoval opomíjením ucelené povahy poloprezidentského režimu, neboť akademici nahlíží na systém, jako na střídání dvou odlišných druhů, prezidentský a parlamentní.

Dle G. Sartoriho tak dochází k naprostému nepochopení jevu „oscilace“, či dokonce s jeho zaměněním se „střídáním“. Jestliže jev osciluje, tak kolísá, ale zůstává sám sebou. G. Sartori nahlíží na francouzský semiprezidencialismus jako na systém, v němž „první hlava exekutivy“ osciluje v závislosti na většinách v parlamentu (Sartori, 2001).

1. 3. Semiprezidencialismus dle Roberta Elgieho

Robert Elgie ve své knize *Semi-presidentialism in Europe* nabídl reformulaci pojmu semiprezidencialismus (Elgie, 1999). „Poloprezidentský režim je definován jako situace, v níž je prezident zvolen lidem na fixní volební období a existuje po boku premiéra a kabinetu, který je odpovědný parlamentu“ (Elgie, 1999, str. 13). V této definici se Elgie, dle něj, vymezuje vůči nejasným domněnkám o reálných silách premiéra a prezidenta, a proto je do své definice nezahrnuje. Dle R. Elgieho je konstitucionální struktura pojítkem mezi poloprezidentskými režimy. Konstitucionální strukturou myslí fakt, že všechny semiprezidencialismy mají přímo či nepřímo zvolené prezidenty a také premiéry a kabinetu, jež jsou odpovědné legislativě (Elgie, 1999).

Všechny tyto definice jsou jen ideálními případy. Z praxe vidíme, že se liší ústavní pravomoci prezidentů, premiérů, a také nacházíme odlišnosti v jejich politických silách. Konkrétně se v historii osvědčilo, že ústavně silní prezidenti bývali politicky slabí a ústavně slabí prezidenti bývali politicky silní (Elgie, 1999). Jak jsem již avizovala výše, situacemi z praxe se detailněji zabývá analytická část této práce.

1. 4. Semiprezidencialismus dle Michala Kubáta & Miloše Brunclíka

Při konceptualizaci pojmu semiprezidencialismus nelze opomenout také českou akademickou sféru, konkrétně akademiky M. Kubáta a M. Brunclíka. V roce 2016 ve svém článku *Český demokratický režim po roce 2012: přechod k poloprezidencialismu?* popsali svou definici semiprezidencialismu. Autoři se ve své práci opírají především o definici již zmíněného M. Duvergera a sami svou definici označují za duvergerovskou. Přestože označují část M. Duvergerovy definice řešící „značné pravomoci“ za obtížně uchopitelnou, argumentují její důležitost, především z pohledu fungování demokratického poloprezidentského režimu (Brunclík, Kubát, 2016).

Jak tedy autoři uchopili konceptualizaci pojmu poloprezidentský režim? Poloprezidentský režim si z režimu prezidentského odnáší skutečnost, že prezident disponuje

nějakými pravomocemi. „Polo“ následně značí fakt, že se prezident o tyto pravomoci musí dělit s dalším aktérem exekutivy. Autoři následně uvádějí 4 definiční faktory:

1. prezident je volen ve všeobecných volbách;
2. exekutiva je dvouhlavá a obě její složky jsou schopny reálně vládnout;
3. premiér a vláda jsou odpovědni pouze parlamentu a mohou fungovat pouze se souhlasem či tolerancí;
4. prezident není parlamentu odpovědný, je na této instituci nezávislý a může ji z vlastní vůle rozpustit (Brunclík, Kubát, 2016).

Ze zmíněných kritérií vyplývá, že smysl definice spočívá v důrazu na postavení prezidenta v daném režimu, konkrétně na prezidentských pravomocích. Dle M. Kubáta a M. Brunclíka by měly splňovat určité náležitosti.

1. pravomoci jsou demokratické, jelikož prezident působí v demokratickém režimu a nikterak demokracii nenarušuje;
2. pravomoci jsou přímé, myšleno tím způsobem, že prezidentovy pravomoci nejsou závislé na dalších okolnostech či na souhlasu jiného ústavního aktéra;
3. pravomoci jsou pozitivní, což značí otevřené uplatňování exekutivních pravomocí. „Není to pokoutné vyvíjení tlaku na jiné, nečinnost nebo mocenská svévole, hledání skulinek nebo využívání mezer v pravidlech hry, či dokonce jejich nerespektování. (Brunclík, Kubát, 2016, s. 630)“
4. pravomoci jsou politické čili exekutivní, což znamená, že nejsou pouze symbolické. Jedná se o pravomoci se skutečným dopadem na politický režim dané země (Brunclík, Kubát, 2016).

2. Vymezení pojmu kohabitace

Jak jsem již ve své práci zmínila, konkrétně u popisu semiprezidencialismu z pohledu M. Duvergera, s fungováním poloprezidentských režimů se pojí také fenomén kohabitací. Byť je tento pojem nezbytný k pochopení této bakalářské práce, nebylo na jeho konceptualizaci napsáno toliko prací a nepanuje v akademické sféře rozpor vůči definici tohoto pojmu na rozdíl od výše popisovaného semiprezidencialismu.

Na kohabitaci můžeme nahlížet slovy R. Elgieho jako na „vládu rozdělené exekutivy“ či na duální republiku. Jedná se o období, v němž je lidově zvolený prezident ideologicky opozičně naladěn vůči premiérovi, potažmo legislativní komoře – parlamentu, ve kterém nemá prezidentova strana většinu (Lazardeux, 2014). Premiér si tak užívá důvěru parlamentu, jež není tak přívětivý vůči prezidentovi (Gherghina & Miscoiu, 2013).

Není to však takto prosté. V období kohabitací si prezident ponechává výsady, jež mu umožňuje ústava, avšak ve stejnou dobu se pokouší vládnout premiér dle vizí jemu vlastních. Prezident v určitých případech může ztrácet své výsadní postavení a stát se arbitrem. Nastane-li tato situace, těžko zůstává nestranný, jelikož vyvažuje mezi vlastními politickými představami a představami premiéra (Poulard, 1990).

Mezi akademiky se najdou i tací, kteří považují kohabitaci za Achillovu patu semiprezidencialismu, především pro mladé demokracie⁴. Oba exekutivní aktéři se totiž pokouší být „tím legitimním“ zdrojem politické autority, čímž se režim dostává do slepé uličky. V konsolidovaných demokraciích tento problém neshledávají za palčivý pro demokracii samotnou, leč se může vyskytnout pnutí uvnitř exekutivy (Elgie & McMenamin, 2011).

⁴ Autoři slovním spojením „mladé demokracie“ mají na mysli demokracie vzniknuvší v období rozpadání se Sovětského svazu, tedy okolo roku 1990 (Elgie & McMenamin, 2011).

3. Metodologie bakalářské práce

Jak již vyplývá z názvu kapitoly, tato část nastiňuje výzkumný design, jež je následně uskutečněn v analytické části. Zvolenou metodou pro bakalářskou práci je komparativní případová studie, v níž případy představují dva zvolené státy, Francie a Rumunsko. Výzkumná otázka, na kterou se práce snaží odpovědět, zní následovně:

VO: „Mohou býti proběhlé kohabitace podobné, pokud se vyvíjely se v odlišném prostředí páté francouzské republiky a rumunské republiky?“

Analytická část je rozdělena na tři části. V první části neboli 4. kapitole, pod podkapitolami 4. 1 a 4. 2 jsou představeny jednotlivé francouzské a rumunské kohabitace. Nejedná se o detailní popisy, ale o uvedení do děje, o nastínění vztahů a třecích ploch mezi dvěma aktéry exekutivy. Podkapitoly s francouzskými kohabitacemi jsou tři, jelikož jsme se ve Francii s kohabitacemi setkali právě třikrát. Jsou rozděleny dle vládnoucích prezidentů a premiérů následovně:

4. 1. 1) Kohabitace Françoise Mitterranda a Jacquase Chiraca 1986–1988

4. 1. 2) Kohabitace Françoise Mitterranda a Édouarda Balladura 1993–1995

4. 1. 3) Kohabitace Jacquase Chiraca a Lionela Jospina 1997–2002

Podkapitola 4. 2 s kohabitacemi rumunskými je rozdělena odlišným způsobem. V Rumunsku jsme se totiž s kohabitacemi setkali šestkrát⁵ a pakliže bych bývala rumunské kohabitace pojala stejných způsobem jako francouzské, byla by tato část poněkud repetitivní. Kohabitací sice proběhlo šest, avšak figurovali pouze dva prezidenti, a z tohoto důvodu jsem rumunské kohabitace rozdělila do dvou skupin dle kohabituujících prezidentů následovně:

4. 2. 1) Kohabitace prezidenta Traiana Băsescu

4. 2. 2) Kohabitace prezidenta Klause Iohannise

Druhá část analytické části neboli 5. kapitola, se věnuje ústavnímu vymezení pravomocí, a jelikož jsou zkoumané státy semiprezidencialismy a důležití jsou oba aktéři exekutivy, tak je popsáno ústavní znění pravomocí prezidenta i premiéra s vládou, pro Francii i Rumunsko. V této části je ústavní znění komparováno se situacemi z praxí. Rozdělení vypadá následovně:

5. 1) Vymezení prezidentských a premiérských pravomocí ve francouzské ústavě

5. 2) Vymezení prezidentských a premiérských pravomocí v rumunské ústavě

⁵ Bez ohledu na tzv. kvazi-kohabitace, ve kterých kohabitoval prezident a premiér z jedné strany politického spektra a k této situaci došlo z důvodu nejednotnosti rumunských politických stran.

Třetí a poslední částí je komparace pod 6. kapitolou, jež je vystavěna na třech komparačních parametrech. Každému parametru náleží jedna hypotéza pod vlastní podkapitolou. Následná diskuse nad hypotézami je uvedena v závěru bakalářské práce.

6. 1) První hypotéza se zaměřuje na délku funkčního období prezidenta a dolní parlamentní komory. Francouzi se po třech kohabitacích rozhodli pro zkrácení sedmiletého prezidentského funkčního období na pět let, čímž zapříčinili simultánnost voleb prezidentských a legislativních, což jde ruku v ruce s minimální šancí znovu nastání kohabitací. Rumuni v referendu roku 2003 prodloužili prezidentský mandát ze čtyř na pět let, čímž rozbili onu simultánnost s legislativními volbami. Jelikož čtyřleté volební období poslanecké sněmovny zůstalo nezměněno, tak od této ústavní změny se s kohabitacemi potýkali celkem šestkrát.

H1: Rozdílná délka funkčního období prezidenta a dolní parlamentní komory zvyšuje pravděpodobnost kohabitací.

6. 2) Druhá hypotéza řeší reálnou sílu prezidentů Francie a Rumunska, konkrétně v otázce pravomoci na rozpuštění dolní parlamentní komory, jelikož tato daná pravomoc není vždy uskutečnitelná v realitě.

H2: Síla prezidenta vůči zákonodárné moci reálně záleží nejen na ústavní možnosti, ale i na splnitelnosti okolností pro rozpuštění dolní parlamentní komory.

6. 3) Třetí hypotéza se věnuje situacím prezidentských voleb, které následovaly po kohabitacích, a v nichž se o post utkali kohabitační rivalové. Můžeme však sledovat opakované neúspěchy kohabitačních premiérů.

H3: Konaly-li se po kohabitačním období prezidentské volby, ve kterých proti sobě stanuly hlavy exekutivy z období kohabitačního, vyhrávali prezidenti, ne premiéři.

4. Popis proběhlých kohabitací ve Francii a Rumunsku

V předchozí části své bakalářské práce jsem konceptualizovala pojmy semiprezidencialismus a kohabitace, jež jsou nezbytně nutné k pochopení fungování dvou vybraných republik Francie a Rumunska. V části následující se zaměřím na již proběhlé kohabitace ve Francii a v Rumunsku z hlediska praxe, jejich fungování a třecích ploch, jež mezi aktéry exekutivy vznikaly.

4. 1. Francouzské kohabitace

Podíváme-li se na případ Francie, tato republika byla kohabitacemi poznamenána celkem třikrát. Dvakrát se jednalo o levicového prezidenta François Mitterranda, jenž poprvé kohabitoval s pravicovým premiérem Jacquesem Chiracem a podruhé s Édouardem Balladurem. Poslední třetí kohabitace proběhla mezi pravicovým prezidentem Jacquesem Chiracem a levicovým premiérem Lionelem Jospinem. Průběhem třetí kohabitace v roce 2000 prošlo s nadpoloviční většinou referendum o snížení prezidentského mandátu ze sedmi na pět let, což razantně snižuje možnosti dalších kohabitací (Duhamel, 2001). Toto referendum je důkazem, že i v konsolidované demokracii, kterou Francie do zajista je, mohou kohabitace působit přítěž.

4. 1. 1. Kohabitace François Mitterranda a Jacques Chiraca 1986–1988

Historicky první francouzská kohabitace proběhla v letech 1986–1988 mezi levicovým prezidentem François Mitterrandem a pravicovým premiérem Jacquesem Chiracem. Příchodem F. Mitterranda do Elysejského paláce roku 1981 zažila Francie páté republiky něco vskutku nevídaného – levicového prezidenta, člena Parti Socialiste (PS). Dlouhá plejáda pravicových gaullistických prezidentů byla přerušena tímto zkušeným politikem, jenž se podílel na jedenácti vládách a ve své době stál v opozici Charlesi de Gaullovi, se kterým dokonce vedl neúspěšný souboj o prezidentské křeslo v roce 1965. F. Mitterrand nebyl pouze socialistický politik, byl to právě on, komu se podařilo sjednotit francouzskou levici bez nutnosti podpory, v té době již marginální Komunistické strany PCF (Frears, 1988).

Dostáváme se do roku 1986 a voleb do Národního shromáždění, ve kterých první místo obsadila koalice Rassemblement pour la République (RPR, v čele s Jacquesem Chiracem) a Union pour la démocratie française (UDF) a započala první francouzská kohabitace. Po celých 28 let existence Páté francouzské republiky vždy dominovala prezidentská nadvláda, s první kohabitací tomu byl konec (Frears, 1988). F. Mitterrand zaujal nebojovou pozici, zkrátka dal

pravicové vládě J. Chiraca otěže a čekal na její chybu. Tento postoj se ukázal býti úspěšným, jelikož se konzervativní vláda snažila mermomocí zapůsobit, čímž dělala chyby, a navíc ji tlačil čas (Bell, 2002). Roku 1988 se totiž konaly prezidentské volby, ve kterých se proti sobě utkaly obě hlavy exekutivy a v nichž lid rozhodl. F. Mitterrand znovu obhájil svůj post s 54 % a započal svůj druhý mandát, jenž mu vynesl prvenství v podobě čtrnácti let v Elysejském paláci (Drozdiak, 1996).

Za největší třetí plochy kohabitace můžeme označit obranu a zahraniční styky. Tato dvě portfolia tradičně patřila do prezidentovy domény, nicméně premiér J. Chirac měl na danou věc odlišný názor. Založil diplomatické a vojenské oddělení přímo ve své premiéřské kanceláři a v gesci těchto oddělení byla veškerá zámořská politika⁶ a obrana. Tento krok šel ruku v ruce s omezením podávání informací prezidentovi právě v oblastech zámořské politiky a obrany. F. Mitterrand se nadále účastnil konferencí, summitů a ukázal, že není radno v těchto otázkách stavět prezidenta na druhou kolej (Frears, 1988).

4. 1. 2. Kohabitace Françoise Mitterranda a Édouarda Balladura 1993–1995

Nejvyšší počet let strávených v Elysejském paláci nebylo jediné prvenství, jež si mohl F. Mitterrand připsat za své (France 24, 2011). Závěrem svého čtrnáctiletého prezidentského období se opět ocitl v kohabitaci, konkrétně s pravicovým premiérem Édouardem Balladurem. Tentokrát byly okolnosti zcela odlišné. Na rozdíl od svého prvního prezidentského mandátu se prezident již netěšil tak velké podpory ze své strany PS. Tento posun byl zapříčiněn zvolením nového předsedy strany, jenž nebyl navrhnut F. Mitterrandem a bylo rozhodnuto. Prezident již neměl na svou vlastní stranu dominantní vliv (Madej, 2008). Dalším aspektem byla ekonomická situace Francie, jež se zmítala počátkem 90. let v recesi, nezaměstnanosti, a to se podepsalo na klesající podpoře levice, která dosáhla nejnižšího volebního výsledku v historii Páté republiky (Drozdiak, 1993). Snižující se podpora levice se potvrdila ve volbách do Národního shromáždění roku 1993, ve kterých pravicové RPR a UDF získaly 80 % a nastala druhá francouzská kohabitace (Madej, 2008).

Osoba Édouarda Balladura byla výrazná, jednalo se o zkušeného politika, bývalého generálního tajemníka prezidentské kanceláře Georgese Pompidoua, bývalého ministra financí, ekonomie a privatizace ve druhé (první kohabitační) Chiracově vládě. I přes všechny výše jmenované posty, jimiž se premiér pyšnil, byl zároveň klidný a jednoduše přistupoval ke kompromisům (Madej, 2008). „Umírněnost a smířlivost převládly nad konfliktem mezi

⁶ Včetně francouzských zámořských teritorií v Africe (Madej, 2008).

prezidentem a premiérem, když předložili rozdílné politické koncepty“ (Madej, 2008, str. 191). Nutno podotknout, že F. Mitterrand byl vážně nemocen a jeho druhý prezidentský mandát nebyl motivován znovuzvolením, což celé kohabitaci dodávalo onu klidnost. Ne nadarmo se této kohabitaci přezdívá kohabitace sametová (Madej, 2008).

Nejzásadnější konflikt druhé kohabitace se týkal testování jaderných zbraní a modernizování jaderného arzenálu Francie. Tento koncept měly ve svém portfoliu gaullistické vlády již od 80. let a E. Balladur plyně navázal, ale prezident se k dané záležitosti stavěl do opozice a vyzdvihoval moratorium o nukleárním testování⁷. Dle tradice a dekretu z roku 1964 je to právě prezident, který je zodpovědný za nukleární zbraně, avšak ústava praví, že vláda má na povel ozbrojené síly. V této svízelné situaci to byla právě vláda, ustoupivší prezidentovi, jelikož pochopila, že prezident by měl býti dominantní složkou exekutivy v otázkách obrany (Madej, 2008).

4. 1. 3. Kohabitace Jacquase Chiraca a Lionela Jospina 1997–2002

I tato kohabitace si s sebou nese jisté prvenství, a to ve formě jejího počátku a délky. Započala totiž předčasnými volbami, jež vyhlásil prezident J. Chirac, respektive rozpustil Národní shromáždění rok před ústavním ukončením volebního období dolní parlamentní komory (Dahlburg, 1997). Jaká byla prezidentova motivace? V roce 1997 držela jeho strana RPR společně s koaličním partnerem UDF v Národním shromáždění nadpoloviční většinu, avšak obával se, že by řádné volby roku 1998 mohly vynést právě onu kohabitaci, a tak se jí předčasnými volbami snažil vyhnout (Whitney, 1997). Předčasné volby nejsou v souladu s politickými tradicemi Francie a z tohoto důvodu J. Chirac velice tvrdě narazil. Pravice v předčasných volbách ztratila půlku křesel v parlamentu, PS se stala nejsilnější stranou⁸ a karty se opět obrátily. Tato kohabitace trvala celé volební období dolní parlamentní komory, tedy pět let, jelikož si prezident po jednom parlamentním rozpuštění již netroufnul na rozpuštění další, i když by na něj dle ústavy po jednom roce nárok měl (Madej, 2008).

V čele nové levicové vlády stanul Lionel Jospin, první sekretář PS, nicméně jeho silná stranická pozice nešla ruku v ruce s podporou koaličního partnera PCF. Druhá hlava exekutivy,

⁷ Plné znění dokumentu je Smlouva o zákazu zkoušek jaderných zbraní z roku 1963 a smlouva implikuje zákaz zkoušek ve vesmíru, pod vodou, kromě těch vedených pod zemí (Ministerstvo zahraničních věcí, 1963).

⁸ Socialisté byli nejsilnější stranou, avšak nezískali nadpoloviční většinu. Koalici s nimi následně utvořila Francouzská komunistická strana PCF, Environmentalisté radikálové RCV (Madej, 2008).

prezident J. Chirac, byl po svém neúspěšném politickém tahu poněkud oslaben a po roce soužití bylo jasné, že žádné další předčasné volby vyhlášovat nebude (Madej, 2008).

Akademik Robert Elgie rozdělil pětileté soužití prezidenta a premiéra do tří částí. První část od roku 1997–1998 se nesla v duchu prezidentova respektování vlády, jelikož si uvědomoval, že PS má, na rozdíl od něho, za sebou většinu v Národním shromáždění a současně se pokoušel upevňovat či znovunabýt svou pozici v RPR. J. Chiracovo respektování vlády se nepřeneslo do druhé fáze, začínajíc rokem 1998 a konče 2001, právě naopak. Prezident kritizoval vládu v různých odvětvích, například v oblasti důchodového systému či vnitřní bezpečnosti. Rostoucí napětí poznamenalo i fázi finální do roku 2002. Závěrečný rok začal být přirovnáván k první kohabitaci prezidenta F. Mitterranda a premiéra J. Chiraca, což není pozitivní komparace. Intenzifikace konfliktů mezi dvěma exekutivními aktéry byla dozajista zapříčiněna blízkými se prezidentskými volbami a skutečností, že oba politici měli zájem utkat se o prezidentské křeslo (Madej, 2008).

V závěru třetí kohabitace proběhlo ve Francii referendum o snížení prezidentského mandátu ze sedmi na pět let, jež prošlo s 73,2 %. Proběhnuvší ústavní změna zapříčinila simultánní volby prezidenta a dolní parlamentní komory. Občané tak v přímé dvoukolové volbě zvolí svého prezidenta a dva měsíce poté se konají volby do Národního shromáždění a nepředpokládá se, že by voliči dali většinu svých hlasů jiné politické straně, než ze které pochází nově zvolený prezident (Duhamel, 2001).

4. 2. Rumunské kohabitace

Podíváme-li se na výčet rumunských kohabitací, zjistíme, že se Rumunsko vyšplhalo na číslo šest. Šest kohabitací, avšak pouze dva prezidenti, levicový Traian Băsescu a pravicový Klaus Iohannis. Z tohoto důvodu je popis rumunských kohabitací koncipován do dvou skupin dle dvou kohabitujících prezidentů, časová kontinuita je však dodržena. První rumunská kohabitace se odehrála v roce 2007, následovala delší pauza a navázala kohabitace druhá roku 2012, jenž odstartovala dlouhý řetězec kohabitací trvajících až do roku 2019. Výjimkou byl rok 2016. V rámci rumunské politické historie nastala také situace, v níž spolu kohabitovali premiér a prezident z jedné politické strany a tato nezvyklá situace byla zapříčiněna nejednotností rumunských politických stran. Těmto kvazi-kohabitacím se práce nevěnuje. Nutno podotknout, že Rumunsko v roce 2003 prodloužilo prezidentský mandát ze čtyř let na pět, čímž se vytvořil prostor pro kohabitace, jelikož před tímto prodloužením se délkou shodoval mandát prezidenta i dolní parlamentní komory, čímž se pravděpodobnost kohabitací naopak snižovala (Gherghina

& Miscoui, 2013). U popisu francouzských kohabitací jsem zmiňovala, že i pro konsolidovanou demokracii, kterou Francie dozajista je, nejsou kohabitace bezproblémové procházky růžovou zahradou. Vzhledem k nedlouhé rumunské zkušenosti s demokracií zapříčiněnou komunistickou minulostí, na tom Rumunsko není o moc lépe, ba naopak. Do praxe rumunské politiky se zakořenily impeachmenty prezidenta, dvě ústavní krize roku 2007 a 2012, korupce a všechny tyto negativní aspekty podkopávaly demokracii v jejích základech (Casillas, 2022).

4. 2. 1. Kohabitace prezidenta Traiana Băsescu

Historicky první rumunská kohabitace nastala v letech 2007–2008 mezi levicovým prezidentem Trainanem Băsescu, jež byl u moci již tři roky a pravicovým premiérem Călinem Popescu-Tăriceanu. Právě toto období se také označuje za ústavní krizi roku 2007 (Tomciuc, 2007). Počátek kohabitace se nepojil s novými volbami, ale s rozpadem volební koalice Truth and Justice Aliiance (DA), kterou tvořily strany National Liberal Party (PNL) a Democratic Liberal Party (PDL). Navzdory faktu, že volby do dolní parlamentní komory roku 2004 procentuálně vyhrála strana Social Democratic Party (PSD), se prezident Traian Băsescu (člen PDL) rozhodl na post premiéra jmenovat Călina Popescu-Tăriceana (lídra PNL). Novou vládu tak tvořila koalice DA s podporou stran menších.⁹ S rokem 2006 počaly v koalici problémy, jež se pojily s procesem nominace veřejných činitelů. Největší rozkol nastal v politické strategii koalice čili mezi prezidentem a premiérem. Definitivní rozkol nastal roku 2007, jelikož premiér odvolal ministry z prezidentovy strany PDL, a navíc se pokusil o impeachment samotného prezidenta T. Băsescu za údajné protiústavní jednání, nedostatečný politický odstup od politických stran, zneužívání své moci a další (BBC, 2007). Bylo tak vyhlášeno referendum, avšak většina voličů se vyjádřila proti impeachmentu, a tak prezident zůstal u moci až do prezidentských voleb roku 2009 (Gherghina & Miscoui, 2013).

Druhá rumunská kohabitace se datuje mezi lety 2012–2014 a aktérem byl opět prezident Traian Băsescu, ale post premiéra obsadil Victor Ponta, lídr PSD. I toto období se pro rumunskou demokracii označuje za ústavní krizi roku 2012 (Patran, 2012). V období roku 2012 byla u vlády prezidentova strana PDL s pomocí UDMR, PSD a PNL. Tato vláda prosadila ekonomické reformy, jež se jevily velice nepopulárně, a tak proběhlo hlasování o nedůvěře, které vládu položilo na lopatky. Z tohoto důvodu byl na post premiéra nominován Victor Ponta (Gherghina & Miscoui, 2013). Nová vláda se ujala úřadu velice zostrá, v jednom dni odvolala

⁹ Na této vládě se také podílela strana Democratic Alliance of Hungarians in Romania UDMR a The Conservative Party PC (Gherghina & Miscoui, 2013).

členy strany PDL na postech dvou ředitelů úřadů a ombudsmana (Perju, 2015). Dále vláda urychleně schválila usnesení, jež odebíralo Ústavnímu soudu pravomoc zaobírat se a řešit rozhodnutí parlamentu. Prezident urychleně reagoval, argumentoval pokusem o státní převrat a ovládnutí celé jurisdikce. Následně se konala schůze parlamentu z důvodu pokusu o impeachment prezidenta ze stejných obvinění jako v roce 2007 a parlament se vyslovil pro. Ústavní soud se vyjádřil následovně. Uznal, že se prezident nechoval jako mediátor mezi institucemi, čímž porušil ústavu. Prezident byl na měsíc suspendován, avšak poté se do své funkce navrátil. Prezident T. Băsescu zůstal u moci i po druhém pokusu o odvolání (Ștefan, 2021).

4. 2. 2. Kohabitace prezidenta Klause Iohannise

Roku 2014 se konaly prezidentské volby a o post prezidenta se utkali Klaus Iohannis za PNL a premiér Victor Ponta za PSD. Pro mnohé vyhrál nečekaně opoziční kandidát K. Iohannis s náskokem 9 %, jež svou kampaň vystavěl především na boji proti korupci a započala tak třetí rumunská kohabitace v letech 2014–2015, jelikož Victor Ponta setrval na postu premiéra (BBC, 2014). Může se to jevit jako paradox, ale právě korupce přinášela do kohabitace ony rozepře. Premiér V. Ponta byl totiž z korupce obviněn, konkrétně z daňových úniků a padělaných smluv na nákup aut a pozemků. Situace se však ukázala jako poměrně patová. Aby mohl být V. Ponta vyšetřován, parlament by musel schválit odebrání imunity, což odmítl a taktéž prezident nedisponoval právem na odvolání premiéra z funkce (Brett, 2015). Prezident tak veřejně vyzval premiéra k rezignaci, V. Ponta obrněn podporou parlamentu zprvu odmítl, avšak nakonec skutečně rezignoval (Ștefan, 2021).

Rezignace nevyvolala nové parlamentní volby, post premiéra obsadil prezidentem dosazený a nestranický Dacian Cialos. Vládnoucí strany tuto atypickou situaci přijaly, jelikož se jednalo pouze o „náhradníka“ na rok 2016 a než nastaly řádné parlamentní volby roku 2016 (Ștefan, 2021).

Čtvrtá rumunská kohabitace trvala pouze jeden rok 2017 a odehrála se mezi prezidentem K. Iohannisem a premiérem Sorinem Grindeanuem za PSD (Aljazeera, 2016). Záhy poté, co S. Grindeanu obsadil post premiéra, se prezident velice ostře ohradil vůči tomuto činu a kritizoval vládu mimo jiné za slib navyšování platů a důchodů. Ve stejném měsíci prezident neočekávaně navštívil kabinetní schůzi, jež pojednávala o omilostnění určitých zadržených osob a o změně trestního zákoníku, načež se prezident následně zúčastnil občanských protestů, které byly vůči tomuto vládnímu rozhodnutí pořádány. V následujících měsících se parlament ohradil a přijal deklaraci, jež obviňovala prezidenta K. Iohannise ze zasahování do záležitostí exekutivně-

parlamentních (Sadelius, 2021). Náhlý konec kohabitace, respektive konec premiérství S. Grindeanua, se nesl v duchu ztráty podpory vlastní strany. Premiér musel rezignovat a byl nahrazen stranickým kolegou Mihailem Tudose (Stefan, 2021).

Pátá kohabitace mezi roky 2017–2018 premiéra Mihaia Tudose za PSD se nesla ve velice obdobném duchu jako u jeho předchůdce S. Grindeanua. Hořký konec M. Tudosova kabinetu byl opět zapříčiněn ztrátou podpory vlastní strany PSD. Nyní je více než jasné, že v náhlé ztrátě podpory PSD premiéra S. Grindeanua i premiéra M. Tudosy hrál roli bývalý předseda strany Liviu Dragnea, pravomocně odsouzený za korupci. L. Dragnea zastávali po odsouzení ve straně vysokou pozici a zkrátka tahal na nitky. Nebyl-li mu kdokoliv pohodlný, včetně stranických kolegů zastávajících post premiéra Rumunska, byl z pozice odstaven (Aljazeera, 2017). A proto další kandidátka PSD nominovaná na post premiéra byla právě Viorica Dăncilă, jež byla ochotna konat dle L. Dragneových idejí (Stefan, 2021).

Šestá a prozatím poslední rumunská kohabitace se datuje mezi lety 2018–2019 a postihla K. Iohannise a premiérku Vioricu Dăncilău za PSD. Tato kohabitace byla poznamenána složitou komunikací a špatnou kooperativou. Premiérka se cíleně vyhýbala osobním či telefonickým schůzkám s prezidentem na témata domácí i zahraniční politiky, načež prezident požádal premiérku o odstoupení. Slovy prezidenta K. Iohannise její kabinet zapříčinil úpadek rumunské demokracie a nebyla sto naplňovat roli premiérky Rumunska. Díky ní se vláda stávala zranitelným politickým orgánem a obvinil ji, že se řídí rozkazy své politické strany (Sadelius, 2021). Vláda V. Dăncily v hlasování ztratila důvěru parlamentu z důvodu rozpadnutí koalice, protože se jeden koaliční partner připojil k hlasování o nedůvěře proti bývalému spojenci a premiérka musela rezignovat (Stefan, 2021).

5. Ústavní znění pravomocí prezidenta a premiéra v ústavách Francie a Rumunska

Předešlá kapitola se věnovala popisu vztahů v duální exekutivě v období kohabitace z praxe. Pro správně uchopenou komparaci je potřeba mít na mysli, že situace z praxe se mnohdy liší od situací, jež by vznikly, chovali by se aktéři dle toho, co jim umožňují psané ústavy. A proto je 5. kapitola zaměřena právě na znění francouzské a rumunské ústavy ve věci pravomocí prezidenta a premiéra s vládou. Není tajemstvím, že se rumunská ústava roku 1991 (schválena s úpravami v referendu roku 2003) inspirovala právě ústavou pro pátou francouzskou republiku z roku 1958 (Tănăsescu, 2008).

5. 1. Vymezení prezidentských a premiérských pravomocí ve francouzské ústavě

Články ústavy týkající se francouzského prezidenta

Článek 5: „Prezident je garantem národní nezávislosti, teritoriální integrity a smluv“ (Republic of France, 1958).

Článek 8: „Prezident republiky jmenuje premiéra“ (Republic of France, 1958).

Článek 8: „Prezident na návrh předsedy vlády jmenuje ostatní členy vlády a taktéž je zbavuje funkcí“ (Republic of France, 1958).

Článek 15: „Prezident je vrchním velitelem ozbrojených sil. Předsedá vyšším radám a výborům národní obrany“ (Republic of France, 1958).

Článek 9: „Prezident republiky předsedá Radě ministrů“ (Republic of France, 1958).

Článek 18: „Prezident komunikuje s oběma komorami parlamentu prostřednictvím zpráv, které nejsou předmětem rozpravy. Mimo zasedání se Parlament svolává speciálně za tímto účelem“ (Republic of France, 1958).

Článek 11: „Prezident může na návrh vlády či parlamentu vyhlásit referendum“ (Republic of France, 1958).

Článek 11: „Prezident může po konzultaci s premiérem a předsedy obou parlamentních komor rozpustit Národní shromáždění“ (Republic of France, 1958).

Tradičně se prezident Francie řadí mezi jednu z nejsilnějších hlav států na světě, jmenuje premiéra, ministry, předsedá Radě ministrů a je velitelem vrchních ozbrojených sil (Décodéurs, 2022). Je volen volbou přímou, po předchozí volbě na sedm let je od referenda v roce 2000 volen pouze na pět let s možností jednoho znovuzvolení. Volba prezidenta je většinová dvoukolová. Nezáská-li v prvním kole prezidentský kandidát nad 50 %, koná se kolo druhé, ve kterém se utkají dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního, stejně jako v případě Rumunska

(Republic of France, 1958). Prezident si dle zvyklostí nárokuje právo na zahraniční a obrannou politiku, nicméně ve francouzské ústavě se o tomto nároku nedočteme zhora nic. Respektive dočteme se, že prezident předsedá vyšším radám a výborům národní obrany, nicméně v premiérských pravomocech se na druhou stranu dočteme, že je premiér odpovědný za národní obranu (Republic of France, 1958). Je-li období spolupráce, což značí souhru prezidenta a premiéra v otázkách politických, neboť pocházejí se stejného politického spektra, tak ze zmíněného prezidentova „nároku“ nebudou vyvstávat problémy. Avšak octne-li se francouzská exekutiva v kohabitaci, je velice pravděpodobné, že problémy nastanou. Jak jsem již popisovala v předchozí kapitole, mohli jsme neshody pozorovat u historicky první kohabitace mezi prezidentem F. Mitterrandem a premiérem J. Chiracem v letech 1986–1988. J. Chirac ze své premiérské pozice nehodlal respektovat F. Mitterrandův nárok na tuto doménu, jelikož není ústavně zakotvena a hodlal si ze zahraniční a obranné politiky udělat doménu premiérskou. Důkazem, že to J. Chirac myslel skutečně vážně, může být založení diplomatického a armádního oddělení v kanceláři premiéra neboli v Hotelu Matignon. Zámořská politika s obranou a jednání se zahraničními vládami se následně řešily výhradně s Matignonem a tento krok šel ruku v ruce s odštěpením prezidenta od jakýchkoliv informací na dané téma (Frears, 1988). Prezident F. Mitterrand se ale nenechal zastínit, nadále hrál svou roli na summitech a dokazoval, že není radno upozadřovat prezidentskou kancelář. Třetí plochou, která se vyskytla i v druhé kohabitaci mezi prezidentem F. Mitterrandem a premiérem E. Balladurem, byla taktéž obrana. Jednalo se o oblast jaderných zbraní, jenž dle tradice opět spadá do prezidentovy domény. Zde se projevilo přizvisko „sametová kohabitace“ a vláda v čele s premiérem E. Balladurem ustoupila prezidentovi a nenarušila tak onu tradici (Madej, 2008).

Články ústavy týkající se francouzského premiéra a vlády

Článek 21: „Premiér řídí kroky vlády“ (Republic of France, 1958).

Článek 20: „Vláda má k dispozici státní službu a ozbrojené síly“ (Republic of France, 1958).

Článek 20: „Vláda určuje a provádí národní politiku“ (Republic of France, 1958).

Článek 21: „Premiér je odpovědný za národní obranu“ (Republic of France, 1958).

Článek 21: „Premiér může některé své pravomoci delegovat na ministry“ (Republic of France, 1958).

Článek 21: „Premiér může se výjimečných případech zastoupit prezidenta jako předsedu na zasedání Rady ministrů“ (Republic of France, 1958).

Článek 29: „Premiér či většina členů Národního sdružení si mohou vyžádat mimořádné zasedání parlamentu“ (Republic of France, 1958).

V části ústavy hovořící o pravomocech premiéra či vlády se přes velice obecná sdělení, která se věnují tomu, že premiér řídí vládu a dohlíží na implementaci legislativy, dozvíme například i to, že premiér má na starost národní obranu, ale velitelem ozbrojených sil je prezident (Republic of France, 1958). Daný stav jsem již popisovala výše u kohabitace F. Mitterrand a E. Balladur. Premiér francouzský, stejně jako premiér rumunský, nemůže být odvolán prezidentem, jelikož touto pravomocí prezident nedisponuje. Prezident může pouze vyzvat premiéra k rezignaci. V časovém úseku proběhnuvších francouzských kohabitací jsme se s tímto fenoménem nesetkali. Situace rozpuštění Národního shromáždění, a s tím spojený pád vlády čili pád premiéra, však není Francii neznámý¹⁰. Do časové osy této práce zapadá například rozpuštění Národního shromáždění a následně vyhlášené předčasné legislativní volby roku 1997. Rozpuštění Národního shromáždění proběhlo na popud prezidenta J. Chiraca, jenž se i přes pohodlnou většinu, kterou disponovala jeho strana RPR, pro tento krok rozhodl (Dahlburg, 1997). Můžeme tak říci, že prezident potopil vlastního premiéra Alaina Juppé, jenž na postu předsedy vlády nahradil J. Chiraca poté, co byl v roce 1995 zvolen prezidentem a také jeho pravicovou vládu. Výsledky totiž hovořily jasně, levice pod vedením L. Jospina byla schopna získat 23,5 %, kdežto RPR pouze 15,7 %, a tak si prezident J. Chirac sám způsobil kohabitaci, která trvala dlouhých 5 let (France Parliamentary Chamber, 1997).

5. 2. Vymezení prezidentských a premiérských pravomocí v rumunské ústavě

Články ústavy týkající se rumunského prezidenta

Článek 80: „Prezident Rumunska reprezentuje rumunský stát a je ochráncem národní nezávislosti, jednoty a teritoriální integrity země“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 85: „Prezident Rumunska designuje kandidáta na post premiéra a jmenuje vládu na základě důvěry parlamentu“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 86: „Prezident může konzultovat vládu v otázkách závažných a naléhavých“ (Republic of Romania, 1991).

¹⁰ K rozpuštění Národního shromáždění došlo ve Francii páté republiky celkem pětkrát. Jednalo se o roky 1962, 1968, 1981, 1988, 1997 (Carbera, Love, Ovaska, Wang, n. d.).

Článek 87: „Prezident Rumunska může participovat na schůzkách vlády, budou-li se řešit otázky národního zájmu, obrany země, zajištění veřejného pořádku či na vyzvání premiéra i v jiných instancích“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 88: „Prezident se obrací na Parlament prostřednictvím zpráv o hlavních politických otázkách národa“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 89: „Prezident má právo na rozpuštění parlamentu“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 92: „Prezident je vrchním velitelem ozbrojených sil a předsedá Nejvyšší radě národní obrany“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 96: „Poslanecká sněmovna a Senát se mohou rozhodnout pro impeachment prezidenta za velezradu, při společném hlasování, v němž musí být pro alespoň dvě třetiny poslanců a senátorů“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 107: „Prezident nemůže odvolat premiéra“ (Republic of Romania, 1991).

Reprezentací má prezident ztělesňovat sílu rumunského státu, ale pravomoci, kterými je obdařen, jsou limitovány či sdíleny s jinou institucí. Co se týče garanta národní nezávislosti, jednoty a integrity, v této oblasti je prezident pod ustavičným dohledem parlamentu. Dle článku 92 ústavy má prezident právo na vyhlášení částečné či plné mobilizace, avšak pouze po předchozím schválení parlamentu. Nastal-li by stav nouze, prezident může dle článku 93 vyhlásit stav nouze či obležení, ale musí v následujících pěti dnech získat souhlas parlamentu. V této konkrétní oblasti se nejedná o výhradní pravomoc prezidenta, ale o pravomoc sdílenou s parlamentem. Prezident má dle ústavy dohlížet na dodržování ústavy, avšak nikde není v ústavě napsáno, jakými nástroji má tohoto docílit. Prezident nesmí být při vykonávání svého mandátu členem jakékoliv politické strany. Nestává se, že by prezident zpřetrhal se „svou stranou“ všechny vazby, slovy profesora rumunské politické analytiky Tudora Drăganu se pro stranu stává „neviditelným průvodcem“. Ústava praví, že prezident musí být zvolen občany přímo, jestliže získá nadpoloviční většinu v prvním kole, stává se prezidentem rovnou, nestane-li se tak, následuje kolo druhé, ve kterém se utkají nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. Prezident je po referendu roku 2003 volen na pět let s možností jednoho znovuzvolení. V ústavě je sice napsáno, že Rumunsko spadá do poloprezidentské republiky, ústava však nedává prezidentovi dostatek pravomocí, aby se mohl vypořádat se zbylými státními autoritami, kterými jsou především parlament a vláda (Tănăsescu, 2008). Například pravomoc řešící rozpuštění parlamentu je v praxi neslučitelná s realitou. Konkrétně touto pravomocí se dále v textu detailně zabývá druhá hypotéza. V prezidentových pravomocích je jasně sděleno, že nemá pravomoc odvolat premiéra, může jej pouze vyzvat k rezignaci (Republic of Romania,

1991). Tuto situaci jsme zažili v roce 2015 mezi prezidentem K. Iohannisem a premiérem V. Pontou. Tehdejší premiér čelil obvinění a soudům z korupce, praní peněz, konfliktu zájmu a prezident jej otevřeně vyzval k odstoupení. Premiér V. Ponta toto zprvu striktně odmítal, nakonec se však uvolil. S jeho odstoupením měl také co dočinění požár nočního klubu, který si vyžádal 32 obětí, načež v hlavním městě Bukurešti vypukly protesty, jež do ulic dostaly více než 20 000 nespokojených občanů vyžadujících premiérovo odstoupení. V tomto konkrétním případě se nejedná o ukončení premiérského mandátu z důvodu vyslovení nedůvěry celé vládě, pouze o rezignaci předsedy vlády (Gurzu & Paun, 2015).

Pozornosti neunikne také článek 96 řešící impeachment prezidenta, který naopak ve francouzské ústavě nenalezneme. Pokusy o impeachment prezidenta zažilo Rumunsko dvakrát, v roce 2007 a 2012 a oba se týkaly prezidenta T. Băsescu. V prvním pokusu roku 2007 byl prezident obviněn z protiústavního jednání, načež bylo vyhlášeno referendum, ale většina voličů se vyjádřila pro setrvání prezidenta T. Băsescu u moci (BBC, 2007). V roce 2012 proběhlo nejprve suspendování prezidenta z funkce z důvodu zasahování do vládních záležitostí a až poté následovalo referendum (BBC, 2012). V němž voliči nebyli schopni naplnit minimální volební účast, což vplynulo k navrácení prezidenta do funkce (Ștefan, 2021).

Články ústavy týkající se rumunského premiéra a vlády

Článek 107: „Premiér řídí kroky vlády, koordinuje aktivity členů vlády a dohlíží na jejich pravomoci a povinnosti, jež jsou jim uloženy“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 107: „Premiér může předložit Dolní komoře a Senátu zprávy a výkazy o vládní politice, jenž se budou řešit prioritně“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 102: „Vláda zajišťuje provádění vnitřní a zahraniční politiky země a vykonává všeobecné řízení veřejné správy“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 110: „Vláda je odvolána dnem, kdy jí Parlament odejme důvěru“ (Republic of Romania, 1991).

Článek 113: „Dolní komora a Senát může vyslovit vládě nedůvěru při společném hlasování, v němž bude hlasovat pro většina poslanců a senátorů“ (Republic of Romania, 1991).

Co se týče ústavního vymezení premiérských pravomocí, tak v rumunské ústavě nalezneme jeden odstavec zabývající se tímto tématem. Dočteme se však pouze velice obecné sdělení, že premiér stojí v čele vlády a řídí její kroky. Jak jsem již zmínila výše, tak není v prezidentově pravomoci premiéra odvolat, podílí se pouze na jeho jmenování na samém

počátku premiérova mandátu (Republic of Romania, 1991). Premiérův mandát je navázán na vládu a jí vyslovené důvěře. Padne-li vláda, padne i premiér. A s vyslovením nedůvěry vládě, tedy s odchodem premiéra, má zkušenost dosti rumunských vlád v uplynulých letech. Zaměříme-li se pouze na kohabitační premiéry, jímž byla vyslovena nedůvěra, hovoříme o premiérech za PSD S. Grindeanu, M. Tudose a V. Dăncila, z nichž všichni kohabitovali s prezidentem K. Iohannisem. V roce 2017 byla vláda S. Grindeanu odvolána z důvodu ukončení podpory dvou koaličních partnerů¹¹, přičemž jedním z partnerů byla premiérova strana PSD, což samozřejmě vedlo ke ztrátě důvěry. Koaliční partneři svůj odchod zdůvodnili nedostatečným plněním politického programu, premiér již v té době tvrdil, že se jedná o intriky předsedy strany L. Dragney (Paun, 2017). Obdobný konec potkal o sedm měsíců později premiéra M. Tudose, jehož vládě byla vyslovena nedůvěra z důvodu ztráty podpory vlastní strany PSD (Marinas, 2018). V roce 2019 byla nedůvěra vyslovena také vládě premiérky V. Dăncily potom, co se k vládě obrátil zády její koaliční partner (Romania Monitor, 2019). Ztráta důvěry bývalou premiérku neodradila od kandidatury na post prezidentky Rumunska v prezidentských volbách roku 2019, ze kterých odešla jako poražená (Romania Insider, 2019).

Dnes již víme, že náhlé ztráty podpory vlastní strany PSD byly zapříčiněny tehdejším předsedou strany L. Dragneaou. V době konců těchto vlád byly korupční skandály L. Dragneay zahaleny ve sladké nevědomosti a mohlo se jen spekulovat (Necsutu, 2019).

¹¹ Druhý koaliční partner byla liberálně demokratické strana ALDE (Paun, 2017).

6. Parametry pro komparaci

Tato poslední kapitola z pohledu předem zvolených parametrů pro komparaci odpovídá na zformulované hypotézy. Hypotézy se zaměřují na (H1) rozdílnou délku funkčního období prezidenta a dolních parlamentních komor, (H2) na možnost splnitelnosti ústavy v otázce rozpouštění dolní parlamentní komory, (H3) na pravděpodobnost znovuzvolení kohabitačních aktérů. Následné závěry, vplynuvší z hypotéz, jsou diskutovány v závěru práce.

6. 1 Rozdílná délka funkčních období prezidenta a dolní parlamentní komory

H1: Rozdílná délka funkčního období prezidenta a dolní parlamentní komory zvyšuje pravděpodobnost koabitací.

Zaměříme-li se na situaci v současnosti, funkční období francouzského prezidenta trvá 5 let a funkční období dolní parlamentní komory taktéž. Jak jsem již zmiňovala výše, nebylo tomu takto vždy. Časově se navrátíme do třetí francouzské koabitace mezi prezidentem J. Chiracem a premiérem L. Jospinem v rozmezí let 1997–2002, jež byla nejdelší koabitací. A právě uprostřed této koabitace, konkrétně v roce 2000, si Francouzi v referendu odhlasovali zkrácení prezidentského mandátu na pět let, čímž započalo období simultánních voleb prezidentských a parlamentních trvajících dodnes. Jaká však byla motivace? Sedmiletý prezidentský mandát byla tradice, přežitek doby Charlese de Gaulla, jenž si ústavu roku 1958 nechal doslova ušít na míru a bylo na čase, aby se Francie přizpůsobila moderní době (Dahlburg, 2000). Ale hlavním důvodem byly samozřejmě koabitace. Akademici se shodli, že se koabitace ukázaly jako problematické období, jenž ve výsledku podryvají efektivitu vládnoucích institucí (Buckman, 2004). Proč by se měla francouzská exekutiva dále dobrovolně vystavovat riziku koabitací, pakliže lze toto riziko snížit simultánními volbami. Referendum prošlo hladce s 73 %, voličská účast však byla pro referendum rekordně nejnižší, pouze 30 %. Oba tehdejší aktéři exekutivy se ke snížení prezidentského mandátu vyjádřili pozitivně. Slibovali zvýšenou kvalitu demokracie, ale občany sužovala vysoká cena benzínu, vysoké daně, a tak nevěnovali pozornost danému referendu, které nijak současným problémům občanů nepomohlo. Referendum o snížení prezidentského mandátu prošlo a prezidentské volby roku 2002 již byly soubojem o Elysejský palác na „pouhých“ pět let (Fitchett, 2000).

Již několikrát jsem výše avizovala, Rumunsko se Francií inspirovalo, nejviditelněji z hlediska ústavy samotné a z ní vyplývající nastavení státu. Proč se však Rumuni v referendu roku 2003 rozhodli zrušit simultánnost voleb tím, že prodloužili prezidentské funkční období na pět let, ale funkční období dolní parlamentní komory ponechali na roky čtyři? Museli

z francouzské zkušenosti vidět, že dají prostor potenciálním kohabitacím. To se také stalo. Zaměřme se na situaci, ve které se Rumunsko roku 2003 nacházelo. Roku 1991 byla přijata první post komunistická ústava, z níž benefitovala tehdejší nejrelevantnější strana Fronta národní spásy FSN¹², jež však roku 1996 ztratila své výsadní postavení a ostatní politické strany začaly volat po změně čili po ústavních dodatcích. Rok 2003 se jevil jako příležitost, jelikož mělo Rumunsko získat status členské země Evropské unie (EU). Úspěšné přistoupení je bez pochyby zdlouhavý a náročný proces, při němž je nutno implementovat politiku EU do vlastní ústavy skrze tzv. Kodaňská kritéria¹³. Napříč rumunským politickým spektrem panoval ohledně přistoupení jasný konsenzus¹⁴ čili bylo zřejmé, že ústavní změny budou jen otázkou času (Gherghina, 2019). Konsenzus panoval napříč politickými stranami, to ano, avšak rozhodnout museli občané v referendu. V Rumunsku (nejen) k referendům neodmyslitelně patří také korupční skandály a referendum roku 2003 nebylo výjimkou. Občanská společnost nejevila o chystané hlasování dostatečný zájem a hrozilo, že nebude dodržena minimální účast a referendum by tak bylo prohlášeno za neplatné. Dané hlasování se pojilo s volebními úplatky a přikoupenými hlasy. Zjistilo se, že do korupce byla zapojena i vládní strana PSD, nicméně v očích Rumunů jednala za cílem „vyššího dobra“ pro nutnou změnu ústavy, a proto nebylo potřeba referendum zpochybňovat v jeho výsledku. Rumuni si v referendu roku 2003 odsouhlasili implementaci politiky EU do vlastní ústavy a mimo jiné také prodloužili prezidentský mandát ze čtyř na pět let. Referendum, proběhnuvší 18. září 2003, prošlo s 89,7 % a volební účast činila 55 % (Gherghina, 2019).

Rumunští politici si tak zřejmě za účelem peněžního zisku způsobili nemalé problémy v podobě rozdílné délky mandátů prezidenta a dolní komory parlamentu rezultující v kohabitace. S první kohabitací jsme se setkali roku 2007, jež poznamenala prezidenta Traiana Băsescu a premiéra Călina Popescu-Tăriceanu. Jak jsem již avizovala v kapitole čtvrté, jednalo se taktéž o ústavní krizi roku 2007.

¹² Jednalo se o nejsilnější stranu prvních post komunistických voleb roku 1990, ve kterých získala 66,3 % hlasů, avšak byla paradoxně napojena na bývalé komunistické kádry (Maršák, 2006).

¹³ Kodaňská kritéria představují soubor následujících pravidel. Stabilita institucí, jež zajišťují demokracii, chod právního státu, dodržování lidských práv a respektování a ochranu menšin. Stát musí mít fungující tržní hospodářství, jež bude schopno ustát konkurenční síly ostatních států EU. Stát musí být sto přijmout závazky, jež se se členstvím v EU pojí a musí schopně dodržovat právní předpisy EU a dodržovat cíle unie měnové, hospodářské a politické (EUR-lex, n.d.).

¹⁴ Jediná politická strana, jež nepodporovala ústavní reformy byla nacionalistická Strana velkého Rumunska PRM, která však od roku 2008 nemá zastoupení v Poslanecké sněmovně (Kireev, 2008).

Hypotéza číslo jedna se potvrdila. Je zřejmé, že rozdílná délka funkčního období prezidenta a dolní parlamentní komory dává prostor kohabitacím. Jakmile Francouzi roku 2000 zavedli volby simultánní, kohabitace již nenastala. Naopak, když Rumuni zrušili simultánnost voleb, kohabitace započaly.

6. 2 Možnost splnitelnosti ústavy v otázce rozpouštění dolní parlamentní komory

H2: Síla prezidenta vůči zákonodárné moci reálně záleží nejen na ústavní možnosti, ale i na splnitelnosti okolností pro rozpouštění dolní parlamentní komory.

Francouzský prezident má právo rozpustit Národní shromáždění a v období páté francouzské republiky jsme tomu byli svědky celkem pětkrát, a to v letech 1962, 1968, 1981, 1988, 1997. Rozpuštění Národního shromáždění podléhá určitým parametům, nejedná se však o parametry nesplnitelné, a proto se prezidenti k tomuto kroku v minulosti uchýlili. Konkrétně se jedná o:

- nemožnost rozpustit parlament v prvním roce parlamentního mandátu;
- nutnost proběhnutí konzultace s premiérem a s předsedy obou komor parlamentu (Strom & Swindle, 2002).

Konzultace proběhnout musí, to ano, ale prezident se na výsledek těchto debat nemusí ohlížet. Ústava nepraví, že má z konzultace vzejít konsenzus ohledně plánovaného rozpouštění. Přece jen hovoříme o období kohabitací, ve kterých se na sebe prezidenti a premiéři až tak neohlížejí (Strom & Swindle, 2002). Následné volby, tedy volby předčasné, se musí odehrát v rozmezí 20–40 dní od parlamentního rozpouštění a nadále není umožněno druhé rozpouštění parlamentu v následujícím jednom roce od proběhnutí voleb (Republic of France, 1958).

Zaměříme-li se na předčasné rozpouštění Národního shromáždění, jež časově zapadají do období kohabitací, hovoříme o dvou instancích, tedy letech 1988 a 1997. Rozpuštění Národního shromáždění roku 1997 jsem se již věnovala v kapitole s ústavními vymezeními pravomocí prezidenta a premiéra a vládou, a proto se nyní zaměřím pouze na rok 1988. Rok 1988 byl volebně poměrně dosti vytížen, proběhly v něm legislativní i prezidentské volby. Jak jsem již popisovala výše, mezi lety 1986–1988 probíhala historicky první francouzská kohabitace mezi socialistickým prezidentem Françoisem Mitterrandem a pravicovým premiérem Jacquesem Chiracem, která byla zakončena prezidentskou volbou roku 1988, v níž se utkaly hlavy dvojí exekutivy a post si obhájil F. Mitterrand (Drozdiak, 1996). Na pozici

prezidenta setrval socialistický prezident. Proč by měl dobrovolně pokračovat v kohabitování s pravicovou vládou, když má pravomoc k rozpuštění Národního shromáždění? F. Mitterrand tedy rozpustil dolní parlamentní komoru, nebylo náročné splnit ony dvě podmínky pro rozpuštění, protože se dolní parlamentní komora nacházela v druhém roce funkčního období a zároveň proběhly konzultace s premiérem a s předsedy obou parlamentních komor. V následujícím měsíci se konaly předčasné legislativní volby, čímž splnil také kritérium o konání voleb v rozmezí 20–40 dní, které vyhrála prezidentova PS s 34,7 % (Markham, 1988). Prezident F. Mitterrand tak učinil krok, jenž od referenda roku 2000 ve francouzské politice zajišťuje simultánnost voleb prezidentských a legislativních. Občané si nyní v prezidentské přímé volbě zvolí prezidenta a dva měsíce poté se konají volby legislativní a nepředpokládá se, že by legislativní volby vyhrála jiná politická strana nežli prezidentova (Duhamel, 2001).

V článku 89 rumunské ústavy se dočteme, že prezident má dle svých pravomocí právo rozpustit parlament. Proč se však k tomuto kroku prezidenti neuchylují? Jedná se totiž o proces podmíněný kroky téměř neslučitelnými se situacemi z praxe. Rozpuštění parlamentu může proběhnout pouze za předpokladu, že:

- proběhne konzultace prezidenta s předsedou dolní i horní komory parlamentu a s předsedy parlamentních stran;
- nebyla vyslovena důvěra pro sestavení vlády do 60 dní od podání prezidentovy žádosti;
- potenciální nová vláda již dvakrát obdržela nedůvěru (Republic of Romania, 1991).

Parlament může být rozpuštěn pouze jednou ve stejném roce a další podmínkou je, že prezident nesmí parlament rozpustit, zbývá-li mu v prezidentském křesle méně než 6 měsíců a pakliže by byl stát ve válce či mobilizaci. Strach z příliš silného prezidenta rezultoval v rovnocennou legitimitu pro prezidenta a parlament, jejichž moc se snaží býti vyrovnávána pomocí utopických mechanismů (Tănăsescu, 2008). Z výše uvedeného výčtu důvodů se prezidenti zvolení po roce 1989 k rozpuštění dolní parlamentní komory nikdy neuchýlili, a proto nenajdeme situaci, jíž bychom mohli komparovat s rozpuštěním francouzské dolní parlamentní komory v letech 1988 a 1997.

Hypotéza číslo dvě se potvrdila. Závisí na tom, zdali jsou prezidenti schopni ústavní pravomoci přenést do reálné politiky a v našem případě je tento parametr schopen naplnit pouze

prezident Francie. Podíváme-li se na prezidenty v obou semiprezidencialismech, můžeme usoudit, že konkrétně pravomoc zaměřující se na rozpuštění dolní parlamentní komory činí francouzského prezidenta silnějším, jelikož se jedná o pravomoc slučitelnou s realitou čili slučitelnou s ústavou. To však nelze tvrdit o prezidentu rumunském, jelikož jeho pravomoc na rozpuštění rumunského parlamentu není slučitelná s realitou a důkazem nám může být skutečnost, že k tomuto aktu nikdy v historii post komunistického Rumunska nedošlo.

6. 3 Znovuzvolení kohabitačních prezidentů

H3: Konaly-li se po kohabitačním období prezidentské volby, ve kterých proti sobě stanuly hlavy exekutivy z období kohabitačního, vyhrávali prezidenti, ne premiéři.

Podíváme-li se zprvu na Francii, zjistíme, že na první kohabitaci mezi lety 1986–1988 plynule navázaly prezidentské volby roku 1988, v nichž se o Elysejský palác utkali kohabitační rivalové, prezident F. Mitterrand s premiérem J. Chiracem, a výhru si znovu obhájil právě F. Mitterrand. Položme si však otázku proč? Během dvouleté kohabitace mohli francouzští občané vidět prezidenta jako aktéra duální exekutivy, jež zůstával nad věcí a zachovával si „prestížnější pozici“. Tři dny před samotnými volbami se prezident vyjádřil směrem k J. Chiracovi se slovy, že je „pouhý premiér a zneužívá svých premiérských pravomocí“ (Frears, 1988, s. 278). Reagoval na politicky načasovaný tah ze strany J. Chiraca, jenž spočíval v záchraně zbylých francouzských rukojmích z Libanonu pomocí krvavé armádní operace. Premiér J. Chirac si zajisté chtěl nasbírat pozitivní politické body, které by zúročil v nadcházejících prezidentských volbách, avšak jeho vlastní záměr se obrátil pro němu samotnému. Byť se premiér během kohabitace pokoušel připravit prezidenta o jeho nepsané pravomoci, obranu a zahraniční styky, prezident byl schopen situace využít ve svůj prospěch a pasoval se do role „nadpolitické“ a udržel si noblesu vyšších hodnot. Prezident F. Mitterrand tak v roce 1988 obhájil svůj prezidentský post s 54 % (Frears, 1988).

Kohabitace druhá mezi F. Mitterrandem a E. Balladurem v letech 1993-1995 byla taktéž zakončena prezidentskými volbami roku 1995, leč těchto voleb se již nemohl účastnit prezident Mitterrand, a to z důvodu naplnění dvou prezidentských mandátů. Situace před volbami vypadala následovně. E. Balladur slíbil J. Chiracovi, že nebude kandidovat, jelikož byli oba členy stejné politické strany RPR, avšak během kohabitace bylo na premiéra E. Balladura nahlíženo poměrně kladně, což vedlo k jeho následné změně názoru v podobě kandidatury

na prezidenta, což šlo ruku v ruce s rivalitou mezi dvěma kandidáty RPR. Premiér E. Balladur se do druhého kola nedostal, jelikož voliči inklinovali ke stranickému rivalovi J. Chiracovi. Dle analýz je známo, že J. Chirac měl na své straně spoustu mladých voličů, kteří vinili premiéra za vysokou nezaměstnanost a chladný přístup k evropské integraci. Stranická rivalita kandidátů z RPR přispěla v prvním kole k vítězství socialistického L. Jospina, kterého nakonec následoval J. Chirac a E. Balladur zůstal před branami druhého kola. Z druhého kola vyšel vítěz J. Chirac s 52,6 %, který nás i s druhým mužem za páskou provází do třetí a poslední kohabitace (Dow, 1999).

Třetí a nejdelší kohabitace mezi lety 1997–2002 se odehrála mezi rivaly předchozích prezidentských voleb, tedy mezi J. Chiracem a L. Jospinem a její konec byl taktéž završen prezidentskými volbami roku 2002. Zopakovala se víceméně situace z prezidentských voleb roku 1995. Favorizovaný L. Jospin se nebyl schopen dostat do druhého kola, ve kterém se nakonec o prezidentské křeslo utkali prezident J. Chirac a extremistický politik a zakladatel Národní fronty FN¹⁵ Jean-Marie Le Pen (Durand, Blais, & Laroche, 2004). Politické odhady a analýzy se ukázaly být chybné, jelikož se skutečně počítalo s účastí L. Jospina v druhém kole a nehovořilo se o jiném kandidátovi (McNicoll, 2022). Akademici a analytici si situaci vysvětlují tak, že voliči na poslední chvíli změnili názor, nezúčastnili se voleb či odmítali odpovídat pravdivě. Volební účast byla totiž na Francii vsutku nízká, pouze 71 % voličů dorazilo k volebním urnám (Durand, Blais, & Laroche, 2004). Občanům Francie se na okamžik zatajil dech, ale prezidentský post s přehledem obhájil J. Chirac s 82,2 % (McNicoll, 2022).

V Rumunsku se situace liší převážně z důvodu vyššího počtu kohabitací, ale dokážeme najít situace, jež se dají přirovnat a poslouží pro komparaci. Historicky první kohabitace proběhla mezi lety 2007–2008 a prezidentské volby navázaly rok poté, tedy v roce 2009. Zajímavé je však zjištění, že byť byla první kohabitace poznamenána neúspěšným pokusem o impeachment prezidenta T. Băsescu, i přesto si prezident svůj mandát zvládl obhájit. Jak se mu to podařilo? Prezident T. Băsescu svou kampaň vystavěl populisticky jako boj proti korupci, elitám, což mu vyneslo vítězství. Jeho protikandidát za PSD Mircea Geoana se s výsledkem voleb nedokázal smířit a tvrdil, že má důkazy o obrovském podvodu spočívající v kupování hlasů a mnohonásobné volbě jednoho voliče. S důrazem na demokracii se obrátil na rumunský ústavní soud, který situaci důkladně prověřil, proběhlo přepočítávání hlasů, změna výsledků

¹⁵ Dnes již strana nese název Národní sdružení RN a postupem času nastal odklon od rasistických a antisemitských názorů, jež pocházely právě od zakladatele a dlouholetého předsedy strany J. M. Le Pena (Phelan, 2022).

však nenastala. Jednalo se tak o nejtěsnější výsledek v historii Rumunska, neboť kandidáty od sebe dělilo necelé jedno procento v podobě 70 000 hlasů a prezident si svůj post obhájil s 50,3 % (Zaharia & Ilie, 2009).

Druhá kohabitace, jež opět postihla prezidenta T. Băsescu, se odehrála v letech 2012–2014 a na tuto kohabitaci plyně navázaly prezidentské volby roku 2014. Prezident již potřetí kandidovat nemohl, kohabitační premiér V. Ponta uviděl svou šanci a do závěrečného duelu se skutečně dostal. Prezidentem se preferovaný V. Ponta za PSD k údivu mnohých nestal, jelikož jej porazil K. Iohannis s 54,4 %. K. Iohannisovi se vítězství vskutku nepředpovídalo, neboť se jednalo o politika německé národnosti s afiliací k protestanství, s čímž mnoho Rumunů nebylo v souladu. K jeho vítězství, hlavně k poražení premiéra V. Ponty, napomohlo K. Iohannisovi mnoho vypadnuvších kandidátů z kola prvního, jelikož se jednalo o kandidáty z rozdrobené pravice, jejichž hlasy si K. Iohannis, jakožto pravcový kandidát, lehce získal. Hovořme v procentech. Mezi kolem prvním a druhým si premiér navýšil svůj procentuální podíl o 5 %, kdežto K. Iohannis o 25 %. Je třeba přiznat, že V. Ponta nehrál čistou hru, ale populistickou, a to mu bylo vyčítáno. Ostře se ohrazoval vůči národnosti a náboženské příslušnosti svého protikandidáta se slovy, že se na rozdíl od něj nejedná o pravého Rumuna. Premiér byl také před volbami příliš často vidán v blízkosti představitelů pravoslavné církve, čímž se snažil apelovat na svou katolickou víru či spíše na protestanskou víru K. Iohannise a doplatil na to prohranými prezidentskými volbami (Brett & Knott, 2014).

Prezident K. Iohannis byl kohabitacemi poznamenán celkem čtyřikrát a na závěr kohabitace poslední, jenž trvala od roku 2018–2019, se konaly prezidentské volby roku 2019. V těchto prezidentských volbách se utkaly hlavy dvojí exekutivy z poslední proběhnuvší kohabitace prezidenta K. Iohannise a bývalé premiérky V. Dăncily. Co se týče těchto prezidentských voleb, nikdo nečekal, že by mohla vyhrát kandidátka za PSD V. Dăncila. Přece jen strávila na postu premiérky pouhý jeden rok a její vláda padla na ztrátě podpory poslanecké sněmovny, podobně jako dvě předchozí vlády. Na adresu premiérky se také negativně vyjádřil sám prezident se slovy, že způsobila úpadek rumunské demokracie (Sadeliu, 2021). Celkové podpoře V. Dăncily do zajisté nepomohlo zatčení bývalého předsedy strany PSD L. Dragney, jenž byl obviněn a následně odsouzen za korupci a potvrdil se tak úpadek PSD (Necutu, 2019). Na druhou stranu měl prezident K. Iohannis za sebou úspěšné prezidenství a neobjevil se důvod, proč by se neměl ucházet o voličskou podporu pro znovuzvolení. Prezident si svůj post s přehledem obhájil a voliči mu dopřáli vítězství s 66,09 % (Cașu, 2019).

Hypotéza číslo tři se potvrdila. Z výsledků voleb pro stanovené období můžeme tvrdit, že ani jednou nebyl schopen zvítězit kohabitační premiér nad kohabitačním prezidentem.

Jednalo-li se dokonce o prezidentské volby, kterých se již kohabitační prezident neúčastnil, tak ani v tomto případě premiér na prezidentské křeslo nebyl schopen dosáhnout.

Závěr

Bakalářská práce na téma komparace kohabitací v poloprezidentských režimech Francie a Rumunska se pokoušela zodpovědět stanovenou výzkumnou otázku „Mohou být proběhlé kohabitace podobné, pokud se vyvíjely se v odlišném prostředí páté francouzské republiky a rumunské republiky?“ Z proběhnuvší komparační analýzy, jež se skládala z popisu samotných francouzských a rumunských kohabitací, z ústavních vymezení prezidentských a premiérských pravomocí ve Francii a Rumunsku a následných výzkumných hypotéz, můžeme odpovědět, že kohabitace ve Francii a Rumunsku nemohou být podobné.

První hypotéza (H1), jež byla stanovena následovně – rozdílná délka funkčního období prezidenta a dolní parlamentní komory zvyšuje pravděpodobnost kohabitací, se potvrdila. Neshoduje-li se délka funkčního období prezidenta a dolní parlamentní komory, tak se pravděpodobnost, že nastane kohabitace, zvyšuje. Francie si ústavou roku 1958 stanovila sedmileté funkční období prezidenta a po třech kohabitacích, z nichž byla poslední rekordně pětiletá, se rozhodli v referendu roku 2000 pro zavedení simultánnosti prezidentských a legislativních voleb. Nutno podotknout, že od tohoto referenda jsme se s kohabitací již nesetkali. Rumunsko zaujalo poněkud obrácený pohled na věc. Rumuni měli zavedenou volební simultánnost, avšak ústavní dodatky roku 2003, jež sloužily především k implementaci politik EU do rumunské ústavy, ji zrušily, protože byl prodloužen prezidentský mandát na 5 let, ale funkční období dolní parlamentní komory zůstalo čtyřleté. Potvrzení hypotézy se objevuje zde, neboť první rumunská kohabitace na sebe nenechala dlouho čekat a již v roce 2007 se rumunská politika dočkala rozdělené dvojí exekutivy.

Druhá hypotéza (H2), jež zněla – síla prezidenta vůči zákonodárné moci reálně záleží nejen na ústavní možnosti, ale i na splnitelnosti okolností pro rozpuštění dolní parlamentní komory, se taktéž potvrdila. Rumunští prezidenti se nikdy neuchýlili k rozpuštění dolní parlamentní komory, jelikož je tento proces prakticky nemožný. Rozpuštění francouzského Národního shromáždění, například roku 1988, proběhlo za účelem zajištění si parlamentní většiny, což se povedlo. Zřejmě není pochyb, že by rumunský prezident, kdyby mohl, tuto pravomoc také využil, ale daná polemika není účelem této práce. Podíváme-li se na rumunské kohabitace a na důvody, proč skončily, ve většině případů dojdeme ke stejné odpovědi. Premiér ztratil podporu své vlastní strany či koaličního partnera. Konec rumunských kohabitací a úleva pro prezidenta tak nemusela nastat skrze jeho čin rozpuštění dolní parlamentní komory, jelikož se o konec kohabitací postarala sama poslanecká sněmovna. Navraťme se k ústavním vymezením pravomocí francouzských a rumunských prezidentů. Dle výsledků druhé hypotézy

můžeme zhodnotit, že ústavně i v praxi je francouzský prezident vůči rumunskému prezidentovi silnější. Vztáhneme-li sílu francouzského prezidenta na období kohabitací, reálná možnost rozpustit Národní shromáždění dává prezidentovi o poznání větší manévrovací prostor, kterého je v období kohabitací ze své podstaty méně, než v obdobích spolupráce a tuto poměrně silnou pravomoc rumunský prezident zkrátka využít nedokáže, což jej oslabuje. Se situací konců kohabitací se také pojí jejich délka, protože ve francouzském a rumunském případě nehovoříme o kohabitacích, jež by probíhaly stejně dlouhou dobu. Nejdelší francouzská kohabitace trvala dlouhých pět let, kdežto nejdelší rumunská kohabitace pouhé dva roky. Co se týče francouzských kohabitací, ty vždy skončily v řádném termínu dalších prezidentských voleb, rumunské však nikoliv. Rumunské kohabitace trvaly do té doby, nežli kohabitační premiér neztratil podporu v poslanecké sněmovně a v mnoha případech ztráty podpory hrála roli právě korupce.

Třetí a poslední hypotéza (H3) byla vymezena následovně – konaly-li se po kohabitačním období prezidentské volby, ve kterých proti sobě stanuly hlavy exekutivy z období kohabitačního, vyhrávali prezidenti, ne premiéři, se opět potvrdila. Dokonce i v případě, že se již prezidenti nemohli prezidentských voleb účastnit, protože si odsloužili dvě volební období a o post prezidenta se ucházel kohabitační premiér s jiným kandidátem, tak ani v tomto případě nikdy nevyhrál kohabitační premiér. V určitých případech se dokonce favorizovaný kohabitační premiér nebyl schopen do druhého kola prezidentské volby probojovat. Podíváme-li se na případ rumunského prezidenta T. Băsescu, za jehož prezidenství Rumunsko zažilo ústavní krizi, jež se pojila s pokusem o jeho impeachment, tak i přesto byl schopen svůj prezidentský post znovu obhájit. Byl schopen vyhrát v nejtěsnějším výsledku, který kdy Rumunsko zažilo, protože přesvědčil voliče populistickou kampaní založenou na boji proti korupci a elitám. V posledních prezidentských volbách v Rumunsku roku 2019 se o post utkaly hlavy kohabitační exekutivy, avšak nikdo nepředpokládal, že by prezidentský post mohla získat bývalá premiérka V. Dăncila. V tomto případě se však nejednalo o situaci, že by občané znovu zvolili prezidenta K. Iohannise z prostého důvodu, že má vyšší pozici, ale proto, že V. Dăncila objektivně nebyla dobrou premiérkou a voliči v ní neměli důvěru. Ve francouzském případě je prezident viděn jako „ten výše postavený“. Danou pozici zaujal prezident F. Mitterrand při první francouzské kohabitaci a podařilo se mu udržet tuto nadpolitickou roli, jež mu vynesla znovuzvolení. Podíváme-li se na tento fenomén obecně, z této hypotézy nám vyplývá, že premiéři bývají kohabitacemi daleko více znevýhodňováni nežli prezidenti. Avšak ve většině případů nebyl premiér zvolen z důvodů konkrétních politických rozhodnutí, a ne z důvodu, že by byl prezident postaven na piedestal.

Z výše uvedených důvodů můžeme konstatovat značnou odlišnost dvou semiprezidencialismů, jichž jsou kohabitace součástí. Francouzský semiprezidencialismus ve stanoveném období pro tuto práci se komplexně jeví jako fungující a nejsou zpozorovatelné markantní problémy v jeho fungování. Rumunský semiprezidencialismus byl poskvrněn ústavními krizemi, s nimiž byly spojeny pokusy o impeachment prezidenta z důvodu porušování ústavy, dále opakované ztráty důvěry vlád v poslanecké sněmovně, z čehož vyvstali tři odlišní premiéři v časovém úseku jednoho roku, a také ne jeden korupční skandál, který negativně ovlivnil důvěru rumunských občanů v politiku. Korupce je naneštěstí s rumunskou politikou propojena a v časovém úseku této bakalářské práce byla nejviditelnější u obviněného a následně odstoupivšího premiéra za PSD V. Ponty a následně u dlouholetého předsedy PSD L. Dragney, který stál za několika ztrátami důvěr v poslanecké sněmovně. Můžeme vyvodit závěr, že napasování semiprezidencialismu na mladou rumunskou demokracii po vzoru vyvinuté francouzské demokracie západního typu, nebude vést ke stejné funkčnosti režimu včetně kohabitací. Francie má s demokracií po staletí dlouhé zkušenosti, což se propisuje do politické kultury, kterou zkrátka nelze replikovat na post komunistickou zemi, která okusila demokracii na počátku 90. let.

Seznam literatury

Aljazeera. (2016, 30. prosince). Sorin Grindeanu named new prime minister. *Aljazeera*. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2016/12/30/sorin-grindeanu-named-new-prime-minister>.

Aljazeera. (2017, 26. června). Mihai Tudose designated Romania's new prime minister. *Aljazeera*. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2017/6/26/mihai-tudose-designated-romanas-new-prime-minister>.

BBC. (2007, 19. května). Romania votes on impeachment of president. *ABC News*. Dostupné z: https://www.abc.net.au/news/2007-05-19/romania-votes-on-impeachment-of-president/2552740?utm_campaign=abc_news_web&utm_content=link&utm_medium=content_shared&utm_source=abc_news_web.

BBC. (2012, 6. červenec). Romanian parliament voted to suspend President Basescu. *BBC*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-18742734>.

BBC. (2014, 17. listopadu). Romania election surprise as Klaus Iohannis wins presidency. *BBC*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30076716>.

Bell, D. S. (2002). The Essence of Presidential Leadership in France: Pompidou, Giscard, Mitterrand, and Chirac as Coalition Builders. *Politics & Policy*, 30(2), 372-396. <https://doi.org/10.1111/j.1747-1346.2002.tb00127.x>.

Boissoneault, L. (2017, 9. listopadu). Was Vichy France a Puppet Government or a Willing Nazi Collaborator? *Smithsonian Magazine*. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/history/vichy-government-france-world-war-ii-willingly-collaborated-nazis-180967160/>.

Brett, D. (2015). The corruption charges levelled at Victor Ponta have triggered a major political crisis in Romania. *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/71108/1/blogs.lse.ac.uk>

The%20corruption%20charges%20levelled%20at%20Victor%20Ponta%20have%20triggered%20a%20major%20political%20crisis%20in%20Romania.pdf.

Brett, D., & Knott, E. (2014). 2014 Presidential Romanian elections: Where do we go from here? *South East Europe Blog*. Dostupné z: http://eprints.lse.ac.uk/80405/1/2014%20Presidential%20Romanian%20elections_%20Where%20do%20we%20go%20from%20here_%20_%20LSEE%20Blog.pdf.

Brunclik, M., & Kubát, M. (2016). „Český demokratický režim po roce 2012: přechod k poloprezidencialismu?“. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 52(5), 625-646. <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2016.52.5.274>.

Buckman, K. (2004). Divided Government and Constitutional Reform in France and Germany. *French Politics*, 2, 25-60. <https://doi.org/10.1057/palgrave.fp.8200050>.

Całus, K. (2019, 27. listopadu). Romania: President Klaus Iohannis is re-elected. *Centre for european studies*. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2019-11-27/romania-president-klaus-iohannis-re-elected>.

Carbera, G., Love, B., Ovaska, M., & Wang, J. (n. d.). French parliamentary election. *Reuters Graphics*. Dostupné z: <http://fingfx.thomsonreuters.com/gfx/rngs/FRANCE-ELECTION/010041FQ34H/index.html#section/results>.

Casillas, B. (2022, 27. listopadu). Conflict in Romania's Double-Executive Government Shows Potential Signs of Democratic Backsliding. *Democratic Erosion*. Dostupné z: <https://www.democratic-erosion.com/2022/11/27/conflict-in-romanias-double-executive-government-shows-potential-signs-of-democratic-backsliding/>.

Dahlburg, J. T. (1997, 22. dubna). French President Dissolves Parliament, Sets Election. *Los Angeles Times*. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1997-04-22-mn-51145-story.html>.

Dahlburg, J. T. (2000, 25. září). French Deliver a Yawn on Shorter Presidential Term. *Los Angeles Times*. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-sep-25-mn-26504-story.html>.

Décodeurs, L. (2022, 2. května). What can the French president do, with or without a parliamentary majority? *Le Monde*. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/en/les-decodeurs/article/2022/05/02/what-can-the-french-president-do-with-or-without-a-parliamentary-majority_5982224_8.html.

Dow, J. K. (1999). Voter Choice in the 1995 French Presidential Election. *Political Behavior*, 21(4), 305–324. <https://doi.org/10.1023/A:1023374625945>.

Drozdiak, W. (1993, 9. dubna). New premier warns French of sacrifices to end crisis. *The Washington Post*. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1993/04/09/new-premier-warns-french-of-sacrifices-to-end-crisis/bee56677-e2a6-43c3-af32-e90d2f1317b4/>.

Drozdiak, W. (1996, 6. ledna). Francois Mitterrand dead at age 79. *The Washington Post*. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1996/01/09/francois-mitterrand-dead-at-age-79/3dae3670-8d49-43ae-9de1-d95e138af6ce/>.

Duhamel, O. (2001, 1. března). France's New Five-Year Presidential Term. *Brookings*. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/frances-new-five-year-presidential-term/>.

Durand, C., Blais, A., & Larochelle, M. (2004). The polls in the 2002 French presidential election: An autopsy. *Public Opinion Quarterly*, 68(4), 602-622. <https://doi.org/10.1093/poq/nfh042>.

Duverger, M., Lijphart, A., & Pasquino, G. (2006). A new political system. *European Journal of Political Research*, 31, 125–146. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1997.tb00769.x>.

Elgie, R. (1999). The Politics of Semi-Presidentialism. In R. Elgie (Ed.), *Semi-Presidentialism in Europe* (s. 1-16). Oxford University Press Inc., New York.

Elgie, R., & McMenamin, I. (2011). Explaining the onset of cohabitation under semi-presidentialism. *Political studies*, 59(3), 616-635. doi: 10.1111/j.1467-9248.2010.00870.x.

EUR-lex. (n.d.). Přístupová kritéria (Kodaňská kritéria). *EUR-lex*. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:accession_criteria_copenhagen.

Fitchett, J. (2000, 25. září). France Shrugs As Voters Back 5 – Year Term For President. *The New York Times*. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2000/09/25/news/france-shrugs-as-voters-back-5year-term-for-president.html>.

France 24. (2011, 9. května). Thirty years on, Mitterrand mania grips France. *France 24*. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20110509-mitterrand-france-election-victory-anniversary-politics-socialists-paris>.

France Parliamentary Chamber. (1997). Elections held in 1997. *Inter-parliamentary union*. Dostupné z: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2113_97.htm.

Frears, J. (1988). The 1988 French Presidential Election. *Government and Opposition*, 23(3), 276–289. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/44484352>.

Gherghina, S. (2019). Hijacked direct democracy: The instrumental use of referendums in Romania. *East European Politics and Societies*, 33(3), 778-797, <https://doi.org/10.1177/0888325418800553>.

Gherghina, S., & Miscoiu, S. (2013). The failure of cohabitation: Explaining the 2007 and 2012 institutional crises in Romania. *East European Politics and Societies*, 27(4), 668-684. doi: 10.1177/0888325413485621.

Gurzu, A., & Paun, C. (2015, 4. listopadu). Romanian PM Ponta steps down after protests. *Politico*. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/romanian-pm-ponta-steps-down-after-protests/>.

History.com Editors. (2010, 9. února). Charles de Gaulle elected president of France. *HISTORY*. Dostupné z: <https://www.history.com/this-day-in-history/de-gaulle-elected>.

Karlas, J. (2019). Komparativní případová studie. In V. Beneš & P. Drulák (Eds.), *Metodologie výzkumu politiky* (s. 125–149). Slon.

Kireev, A. (2008). Romania. Legislative Election 2008. *Electoral Geography 2.0*. Dostupné z: <https://www.electoralgeography.com/new/en/countries/r/romania/romania-legislative-election-2008.html>.

Kubát, M. (2014). Jak definovat poloprezidentský režim? *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica* 1, 137–152. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/536/Iurid_1_2014_12_Kubat.pdf.

Lazardeux, S. (2014). Cohabitation and Policymaking in Semi-Presidential Systems. In S. Lazardeux (Ed.), *Cohabitation and Conflicting Politics in French Policymaking* (s. 6). Springer.

Madej, M. (2008). Cohabitations: The Parliamentary Aspect of the French Semi-Presidential System. *Polish Political Science Yearbook*, 37, 184–207. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ppsy33&id=184&men_tab=srchresults.

Marinas, R. S. (2018, 15. ledna). Romania's PM resigns after losing party's backing. *Reuters*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-romania-government-pm-idUSKBN1F42IV>.

Markham, J. M. (1988, 15. května). Mitterrand Dissolves Assembly and Calls Election. *New York Times*. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1988/05/15/world/mitterrand-dissolves-assembly-and-calls-elections.html>.

Maršák, J. (2006). Formování systému politických stran v Rumunsku v období 1989–2004. *Politologický časopis-Czech Journal of Political Science*, 13(2), 200-213.

McNicoll, T. (2022, 17. dubna). On This Day in 2002: Doomed Socialist favourite laughs off threat of Le Pen in presidential final. *France 24*. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/france/20220417-on-this-day-in-2002-doomed-socialist-favourite-laughs-off-threat-of-le-pen-in-presidential-final>.

Ministerstvo zahraničních věcí. (1963, 17. října). *Vyhláška ministra zahraničních věcí o Smlouvě o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou*.

Necsutu, M. (2019, 27. května). Romania Court Jails Ruling Party Chief Dragnea. *Balkan Insight*. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2019/05/27/romania-court-jails-ruling-party-chief-dragnea/>.

Pasquino, G. (2005). Duvergere and the Study of Semi-presidentialism. *French Politics* 3, 310–322. <https://doi.org/10.1057/palgrave.fp.8200081>.

Patran, I. (2012, 21. srpna). Romania Court: reinstate president, referendum invalid. *Reuters*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/uk-romania-politics-idUKBRE87K0Y520120821>.

Paun, C. (2017, 15. června). Romanian government collapses, prime minister refuses to resign. *Politico*. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/romanian-government-collapses-prime-minister-refuses-to-resign/>.

Perju, V. (2015). The Romanian double executive and the 2012 constitutional crisis. *International Journal of Constitutional Law*, 13(1), 246-278. <https://doi.org/10.1093/icon/mov011>.

Phelan, J. (2022, 8. října). How far has France's far-right National Rally come in 50 years? *Rfi*. Dostupné z: <https://www.rfi.fr/en/france/20221008-how-far-has-france-s-far-right-national-rally-come-in-50-years>.

Poulard, J. V. (1990). The French Double Executive and the Experience of Cohabitation. *Political Science Quarterly*, 105(2), 243–267. <https://doi.org/10.2307/2151025>.

Republic of France. (1958, 4. října). Constitution of 4 October 1958. *refworld*. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b594b.html>.

Republic of Romania. (1991, 21. listopadu). Constitution of Romania. *Chamber of Deputies*. Dostupné z: <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371&idl=2&par1=3>.

Romania Insider. (2019, 10. listopadu). Romania presidential elections 2019: Current president scores historic win but says war is not over. *Romania-Insider*. Dostupné z: <https://www.romania-insider.com/romania-presidential-elections-exit-polls>.

Romania Monitor. (2019, 11. října). Viorica Dancila's government collapsed. This is a result of no-confidence vote. *Warsaw Institute*. Dostupné z: <https://warsawinstitute.org/viorica-dancilas-government-collapsed-result-no-confidence-vote/>.

Sartori, G. (2001). Poloprezidentské systémy: Francouzský prototyp. *Srovnávací ústavní inženýrství: Zkoumání struktur, podnětů a výsledků* (s. 128–133). Slon.

Sedelius, T. (2021). Presidents'(mis) use of public accountability: Going-public tactics in European semi-presidential regimes. In *Accountability and the Law* (pp. 129-155). Routledge.

Ștefan, L. (2021). Puppets of the president? Prime ministers in post-communist Romania. *East European Politics*, 37(3), 481-495. <https://doi.org/10.1080/21599165.2021.1873779>.

Strom, K., & Swindle, S. (2002). Strategic Parliamentary Dissolution. *American Political Science Review*, 96(3), 575-591. doi:10.1017/S0003055402000345.

Tănăsescu, E. (2008). The President of Romania: Or: The Slippery Slope of a Political System. *European Constitutional Law Review*, 4(1), 64-97. doi:10.1017/S1574019608000643.

Tomciuc, E. (2007, 18. května). Romania: President Faces Impeachment Referendum. *RadioFreeEurope RadioLiberty*. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/1076574.html>.

Whitney, C. R. (1997, 21. dubna). Chirac Is Expected to Call Parliamentary Election One Year Early. *The New York Times*. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1997/04/21/world/chirac-is-expected-to-call-parliamentary-elections-one-year-early.html>.

Zaharia, M., & Ilie, L. (2009, 7. prosince). Basescu wins Romanian election, rivals cry foul. *Reuters*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-romania-election-idUSTRE5B61ZY20091207>.

Seznam použitých zkratk

- DA – Alianta Dreptate si Adevar – Truth and Justice Aliiance – Aliance pravdy a spravedlnosti
- EU – European Union – Evropské unie
- FN – Front National – National Front – Národní Fronta
- FSN – Frontul Salvării Nationale – National Salvation Front – Fronta národní spásy
- PC – Partidul Conservator – The Conservative Party – Konzervativní strana
- PCF – Parti communiste français – French Communist Party – Francouzská komunistická strana
- PDL – Partidul Democrat-Liberal – Democratic Liberal Party – Demokratická liberální strana
- PNL – Partidul National Liberal – National Liberal Party – Národně liberální strana
- PS – Parti Socialiste – Socialist Party – Socialistická strana
- PSD – Partidul Social Democrat – Social Democratic Party – Sociálně demokratická strana
- RV – Radikální environmentalisté
- RN – Rassemblement National – National Rally – Národní sdružení
- RPR – Rassemblement pour la République – Rally for the Republic – Sdružení pro republiku
- UDF – Union pour la démocratie française – Union for French Democracy – Unie pro francouzskou demokracii
- UDMR – Uniunea Democrată Maghiară din România – Democratic Alliance of Hungarians in Romania – Demokratický svaz Maďarů v Rumunsku

Abstrakt

Komparace kohabitací v poloprezidentských režimech Francie a Rumunska

Bakalářská práce se zabývá komparací kohabitací ve Francii a Rumunsku, přičemž oba státy identifikujeme jako poloprezidentské režimy. Zvolenou výzkumnou metodou je komparativní případová studie, v níž případy představují dva zvolené státy Francie a Rumunsko. Výzkumná otázka je stanovena následovně: Mohou být proběhlé kohabitace podobné, pokud se vyvíjely se v odlišném prostředí páté francouzské republiky a rumunské republiky? Z proběhnuvší komparační analýzy můžeme odpovědět, že kohabitace, jež se odehrály ve Francii a Rumunsku, nemohou být podobné a tento závěr vyplývá ze stanovených hypotéz. Není-li zajištěna simultánnost voleb prezidentských a legislativních, výskyt kohabitací se několikanásobně zvyšuje. Francouzi roku 2000 zavedli volební simultánnost a od té doby kohabitace nenastala. Naopak Rumuni v referendu roku 2003 simultánnost voleb zrušili, neb prodloužili volební období prezidenta a od té doby nastalo šest kohabitací. Co se týče délek kohabitací, většina rumunských kohabitací trvala rok, nanejvýše dva. Francouzské kohabitace trvaly minimálně dva roky a maximálně pět. Viditelný časový rozdíl je způsoben faktem, že konce francouzských kohabitací se vždy pojily s volbami, ale rumunské se ztrátou důvěry v poslanecké sněmovně. Dále se práce věnovala síle francouzského a rumunského prezidenta, jež vycházela z pravomoci rozpustit dolní parlamentní komoru. Avšak pouze ve francouzském případě je tato pravomoc slučitelná s realitou, z čehož vyplývá, že je francouzský prezident silnější nežli prezident rumunský a má i v období kohabitací větší manévrovací prostor v podobě možnosti rozpustit dolní parlamentní komoru. V další části je pozornost věnována neúspěšnosti zvolení kohabitačních premiérů v prezidentských volbách. Premiéři nebyli v žádné prezidentské volbě schopni vyhrát a mnohdy se ani neprobojovali do druhého kola, ať už proti nim stál prezidentský kohabitační rival či nikoliv. Důvodem ve valné většině případů není postavení prezidenta na piedestal, nýbrž politická rozhodnutí premiéra v době kohabitací.

Klíčová slova: Francie, Rumunsko, semiprezidencialismus, kohabitace, prezident, premiér

Abstract

Comparison of the cohabitations in semi-presidential regimes of France and Romania

The bachelor thesis deals with the comparison of cohabitation in France and Romania, identifying both countries as semi-presidential regimes. The chosen research method is a comparative case study, in which the cases represent the two chosen states of France and Romania. The research question is stated as follows: Can the cohabitations that took place be similar if they developed in the different environments of the French Fifth Republic and the Romanian Republic? From the comparative analysis conducted, we can answer that the cohabitations that took place in France and Romania cannot be similar and this conclusion follows from the hypotheses established. If the simultaneity of presidential and legislative elections is not ensured, the incidence of cohabitation increases several times. The French introduced electoral simultaneity in 2000 and since then cohabitation has not occurred. The Romanians, on the other hand, abolished electoral simultaneity in a referendum in 2003 because they extended the presidential term and since then there have been six cohabitations. As regards the length of cohabitation, most Romanian cohabitations have lasted a year or two at most. French cohabitations, however, lasted a minimum of two years and a maximum of five. The noticeable difference in time is due to the fact that the end of French cohabitations was always linked to elections, but the Romanian ones to the loss of confidence in the Chamber of Deputies. The thesis also looked at the power of the French and Romanian presidents, which was based on the power to dissolve the lower house of parliament. However, only in the French case is this power compatible with reality, which implies that the French president is stronger than the Romanian president and has more room for manoeuvre, even in periods of cohabitation, in the form of the ability to dissolve the lower house. In the next section, attention is paid to the failure to elect cohabiting prime ministers in presidential elections. Prime ministers have not been able to win in any presidential election and have often not even made it to the second round, whether or not they were opposed by a presidential cohabitation rival. The reason in the vast majority of cases is not the president's position on the pedestal, but the prime minister's policy decisions at the time of the cohabitation.

Key words: France, Romania, semi-presidentialism, cohabitation, president, prime minister